

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

XIV. ÉVFOLYAM.

1899. szeptember.

VII. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

A gyermekek koraérettségéről.

— A budapesti nemzetközi gyermekvédő kongresszuson tartott előadás. —

A koraérettség a gyermekeknek egyik legközönségesebb, s legkevésebbé méltatott baja. Maguk a szülők nem tulajdonítanak ez állapotnak fontosságot, sőt örömet okoz nekik, ha gyermekük nagyon okos, ha felnőtt módjára gondolkozik és cselekszik, ha a felnőttek társaságát keresi; még az egyszerű paraszt szülőt is büszkeség tölti el, ha tízéves gyermeke vele sort kapál, fűrészel, talyicskáz, s úgy érti a káromlást, mint ő. A szülők nagy reményeket fűznek az ilyen korán érett gyermekökhöz, s nem tudják megérteni, ha idővel reményeikben szomorúan csalatkoznak. Mindenfelét s mindenkit okolnak, s nem jut eszökbe az, hogy ők is hozzájárultak gyermekök elrontásához. A baj oka ott van, hogy nem vették észre, hogy az, a minek annak idején annyira örültek, az ő kiválónak hitt gyermeköknek *rendellenes lelki vagy testi állapota*; s ezért nem is fáradoztak a baj megszüntetésén, sőt esztelen szeretetökben s tudatlanságukban még fokozták azt. De nemcsak a szülő, hanem a tanító is figyelmen kívül hagyja a fejlődő gyermeknek ezen szenvedő állapotát. Többnyire nem veszi észre, mert nem ismeri annak fő- és mellékjelenségeit; a koránérett gyermekben csak a jó tanulót látja és szereti, a kivel nyilvánosan tündökölni lehet. Ha észre is veszi a bajt, nem tartja annyira fontosnak, hogy külön intézkedéseket vélne szükségeseknek; nem tudván azt, hogy a koraérettségből, bármily ártatlannak lássék is magában véve a baj, súlyos lelki és szervi bajok származhatnak. Sőt magában a szakirodalomban sem méltatták ez ügyet annyira, a mennyire fontosságánál fogva megérdemli. Ezt talán annak is lehet tulajdonítani, hogy a psychiatriai műveket orvosok írták s írják. Sőt Strümpell is, a lipcei egyetem nemrég elhunyt nagynevű filozófusa és pedagógusa, a pedagógiai

pathologia megalapítója, habár elismeri azt, hogy a koraérettség oly baja a gyermekeknek, a mely beható taglalásra szorul, mindazáltal nagy művében¹⁾ csak érinti e témát. Mindezeknél fogva méltán illeti elismerés a budapesti nemzetközi gyermekvédő kongresszus rendező bizottságát, hogy e tételnek kitűzése által alkalmat nyújt az orvosokból, pedagógusokból és emberbarátokból álló illusztris társaságnak ezen közönséges gyermeki bajnak szakszerű és beható megvitatására. Midőn pedig a magam részéről hálás köszönetemet fejezem ki a tisztelt rendező bizottságnak az irántam való bizalomért, másrészt bocsánatukat kérem, ha szerény erőm s kevés tudásom miatt csak hiányos alapot szolgáltatathatok e felolvasásommal a szakszerű tárgyaláshoz.

A koraérettség fogalma.

Mindenekelőtt helyre kell igazítanom, helyesebben mondva, ki kell egészítenem a laikus közönségnek, a pedagógusoknak, sőt részben a psychopathologusoknak a gyermekek koraérettségéről való felfogását.

A koraérettséget rendesen csak az értelemre vonatkoztatják. A koraérettség fogalma a közfelfogás szerint egybe esik a koraokosságnak fogalmával. Ez nem helyes, mert a koraérettség a testi es lelki élet bármely ágában és pedig nemcsak a főirányokban, hanem az alárendelt lelki és testi működési körökben is kifejlődhetik. Koraérett lehet valaki nemcsak *értelmileg*, hanem *testileg* s *erkölcsileg* is; sőt az alárendeltebb lelki funkciókban is, számolásban, zenélésben, társadalmi illemtudásban is, kifejlődhetik ez. Hasonlóképpen nem helyes, hogy koraérettnak csak azt mondják, a ki az átlagnál nagyobb fejlettséget mutat, vagy a mint *Sanders* kifejezi, a ki okosabb, mint éveinek száma szerint várható. Igenis, koraérettnak mondható az is, a ki az átlagnál egy tekintetben sem fejlettebb, de *nincs meg az arány* a *saját* lelki és testi erőinek, s működési irányainak fejlettsége között; így értelmileg koraérett lehet az, a ki nem okosabb az átlagnál, csak testi elmaradottságához képest igen okos.

Ugyanis a koraérettséget úgy magyarázhatjuk, hogy az erőnek említett aránytalansága nem a természetes fejlődés eredménye, hanem úgy jön létre, hogy a gyermek fejlődése egy vagy más irányban mesterségesen gyorsítottatik. Erőltetett fejlesztés nélkül koraérettség nem származik. A mondottakból következik, hogy a koraérettség eredetére és természetére nézve *rendellenes* állapot.

¹⁾ Die pädagogische Pathologie, oder die Lehre von den Fehlern der Kinder. Von Ludwig Strümpell. III. kiadás. 1899. Lipse.

A koraérett gyermek értelmi fejlettsége nem áll arányban eredeti értelmi képességeivel; ezért mondja Közle: «Okosabbnak látszik, mint a milyen. Az ő okossága csak frázis-csengés.¹⁾» Egyszóval nincs meg az arány az értelmi erők s az általuk végzett munka minősége között. Ezért nem tévesztendő össze a koraérett gyermek az u. n. *csudagyermekkel*, a kinek kimagasló értelmi tevékenysége a fejlettebb agyszervezet működésének természetes következménye, a kinél tehát a magas fokú értelmi tevékenység nem rendellenes állapot. Mozart, a ki 4 éves korában hangverseny darabot szerzett, de később tündöklő csillagává lett a zenei művészetnek, csak csudagyermek volt, de nem koraérett, éppen így Torquato Tasso is, a ki 13 éves korában már a páduai egyetemen hallgatta a theológiát, jogot és filozófiát, de később Olaszország halhatatlan költőjévé vált; vagy Hugó Grotius, a ki 14 éves korában a leydai egyetem hallgatója s 16 éves korában bacca laureatus lett, de később Hollandia egyik legnagyobb államférfiává fejlődött. Ez a meghatározás azonban nem zárja ki azt az esetet, hogy a csudagyermek erőltetett fejlesztés által koraéretté is ne váljék. A híres magyar számológyermek, Frank, a ki 5 éves korában 7—8 jegyű számokból könnyűséggel vont köbgyököket, koraérett is volt; húsz éves korában a psychopathicus degeneratio jelei mutatkoztak rajta s ugyanoly természetű számműveleteket már nehezen s hibásan végzett. Értelmi képességének elgyengülésén kétségbe esvén, önmaga vetett véget életének.

Azon koraérettségen kívül, a melyet egészséges gyermeknél külső hatások, mint erőszakolt fejlettséget hoznak létre, léphet fel koraérettség belső okból is, mint a gyermekkel született lelki baj kísérő tünete. Ezt a koraérettséget különbség kedvéért *származott* vagy *szekundér* koraérettségnek, az előbbit pedig keletkezésénél fogva *eredeti* vagy *primér* koraérettségnek nevezhetjük. A szekundér koraérettség a *gyermekkel született dispositió* és *megterheltség* kapcsán léphet fel. A veleszületett dispositió ugyanis a benyomások iránt fokozódó fogékonysággal jár; az ilyen gyermekek gyakran élénk szelleműek s értelmileg és kedélyileg is gyorsan fejlődnek. Még kifejlődöttebben mutatkozik a koraérettség a veleszületett terheltségnél. Az ezen lelki bajt jellemző lelki és idegizgultság, a mint arról Koch értesít,²⁾ mint igen élénk lelki tevékenység nyilvánul, különösen az eszes, tehetséges gyermekeknél. Az ilyen gyermekek gyakran sokat ígérők, szellemesek, szinte mértéktelenek a tanulásban;

¹⁾ Rein: Encyklopädisches Handbuch der Pädagogik. I. kötet.

²⁾ Dr. J. L. A. Koch: Die psychopathischen Minderwertigkeiten. Ravensburg. Mayer Ottó kiadása. 1893. I. rész. 23. l.

az én képzetének a tudatba való túlzott nyomulása miatt fejlett önértékűek; ösztöneik izgultsága következtében az érzéki gyönyörökben, nemi életükben s bizonyos immoralis vonásokban, a hazudozásban, lopásban nagy előrehaladottságot mutatnak; egyszóval a koraérettség mindenmű jelei előfordulhatnak náluk, de több-kevesebb határozottsággal föltedezhetők az ily gyermekeken a psychopathicus terhelttség egyéb nyomai is, a rendkívüli érzékenység, aggodalmasság, az erkölcsi élet mérték nélküli ellentétei, az emlékezet s általában az idegélet gyengesége. Ezek a jelek könnyen megkülönböztethetővé teszik az eredeti koraérettségtől. Ez a szekundér koraérettség az idegrendszer bizonyos elváltozásaival függ össze. Ezért ezzel szemben a pedagógusnak egyéb teendője nem lehet, mint annak megfigyelése; *a gyermek szakértő orvosi kezelésre szorúl.* A pedagógiai kezelés szempontjából a tulajdonképeni, az általam u. n. *eredeti* vagy *valódi koraérettség fontos.* Ezentúl csak ezzel fogok foglalkozni s a mit mondandó leszek, az mind a koraérettség ezen nemére értendő.

A koraérettség tünetei, okai, következményei.

Tünetek. A psychiaterek általában megkülönböztetik a lelki betegségek¹⁾től (psychosisoktól) a lelki *bajokat*. Az előbbiek a szó szoros értelmében agybetegségek, utóbbiak ép szervezetű embernél lépnek fel s csupán az agy hibás funkciójából származnak. Ezeket dr. Koch J. a zwiefalteni tébolyodottak házának orvosa, alapvető, kiváló munkájában, *«psychopathicus korlátoeltságok»*-nak (psychopathische Minderwertigkeiten) nevezi.¹⁾ A psychiaterek az u. n. *szerzett* psychopathicus korlátoeltságoknak három fokozatát különböztetik meg, u. m. a *psychopathicus dispositiót*, a melynél az agyszövetek és a lelki erők izgatottsága magasabb fokú lelki tevékenységeket okoz, rendszeren *a nélkül, hogy az elfáradás állapota fellépne*, sőt a fokozott lelki erő tudata mutatkozik. A psychopathicus korlátoeltságok magasabb foka a *psychopathicus megterheltség*, a melynél az agy fokozottabb izgatottsága mellett a lelki erők is fokozottabb, de rendellenesebb működésben vannak, *s a testi szervek és lelki erők kifáradásának állapota, a kimerültség érzése észlelhető.* A harmadik fok a *psychopathicus degeneráció.* Ez a baj már az agyszövetek s a testi szervezet bizonyos elfajulásaival van összekötve, a

¹⁾ *Die psychopathischen Minderwertigkeiten.* Dr. Koch J. L. A. Ravensburg. 1893. S egy másik munkájában: *Das Nervenleben des Menschen.* Ravensburg. 1896.

Hasonlóképpen nevezi azokat dr. Römer A: *Psychiatrie und Seelsorge* című munkájában. Berlin. 1899.

Ugyanezeket a lelki bajokat dr. Strümpell, minthogy csak funkcionális zavaroknak tekinthetők, *psychopathicus állapotoknak és folyamatoknak* nevezi.

melyek a lelki erők általános vagy részleges, de mindig *állandó elgyengüléseivel* kapcsolatosak.

A koraérettség a hibás lelki funkciók legkönnyebb fajához, az u. n. *psychopathicus dispositiók* körébe tartozik. Ezzel azonban korántsem állíthatom, hogy minden koraérettség szükségképpen psychopathicus állapot. Különösen az 5—7 éves kis gyermekeknél mutatkozhatnak a koraérettségnek bizonyos jelei a nélkül, hogy a lélek és test működése kóros állapotokat tüntetne fel, tehát, hogy a psychopathicus dispositió esete meg volna állapítható. De ilyenkor is kérdéses, hogy a gyermeki lélekben nem *lappang-e* már a baj. Az ilyen gyermekekre ügyelni kell, mert a fogékonyság megvan nála a baj kifejlődéséhez; szervei *praedisponáltak* a psychopathicus állapot származásához.

Ezek után, megkísérlem a koraérettség *jeleit* összeállítani, egyelőre tekintet nélkül arra, hogy fennforog-e a psychopathicus dispositió kifejlődött esete. Megjegyzem, hogy a felsorolandó jelek korántsem tartanak számot a teljességre, sőt a feltétlen igazságra se n. A jelek teljessége kétségtelen pontossággal csak sokak tapasztalataiból lesz összeállítható.

Az *értelmileg* koraérett gyermek gondolat tartalma leginkább abban különbözik a teljesen egészségesétől, hogy gondolatai *elvontabbak* ezekénél. Ez azért van, mert képzeleteinek egy részét s éppen azokat, a melyek a tudatot uralják, nem érzéklések útján, hanem főleg képzetassociatiók által szerzik. Ezek a képzetassociatiók a felnőttek gondolatársításainak utánzatai, egyszerű lenyomatai s nem a gyermek öntevékenységeinek eredményei, s ezért a gyermek szabad tevékenysége szempontjából értéktelenek. A koraérett gyermekek cselekvéseikben s gondolkozásukban *önállólanabbak*, mint más gyermekek, a kik érzéklések s apperceptió által szilárd képzetekhez jutnak. A koraérett gyermekek gondolatai nem a kellő inductió útján készülnek, tartalmatlanok, ítéleteik, következtetéseik hibásak, *előítéletesek*, *félszegek*, a mint Közle mondja: a koraérettség az *éretlenség* mellékértelmével kapcsolódik.

Az elvont gondolatok uralma az értelmet elvont irányba tereli, az érzékszervek szabad tevékenységét gátolja. «A koraérett tulon-túl okos, az egyszerűt, a közellevőt észre nem veszi.» (Közle) Vagy a mint Herder magyarázza: «A nagy okosság a butasággal határos.»

Természetes, hogy az értelmi fejlődés jelzett sajátos iránya kihat az akarati tevékenységre, azt egyoldalúvá teszi. A gyermek szeret tanulni, de különösen olvasni s ez irányú kedve az elért sikernek érzésétől, a szülők s tanítók dicséretétől sarkalva s esetleg psychopathicus izgultság következtében néha a mohóságig fokozódik. Ellenben testileg

lusta, élénkebb mozgásoktól idegenkedő, kerüli a kézimunkát, játékot. Ez okokból kedélymozgalmai is egyhangúak, hiányzik azokból a külső benyomásokat kísérő eleven hangulatváltozás, a mi a normalis gyermek kedélyének jellemző vonása.

Az *erkölcsileg* koraérett gyermeket jellemzi a *naivitásnak hiánya*, a *felcsigázott s elfajult önérzet*.

A naivitás hiánya abban áll, hogy a gyermek a felnőttek cselekedeteit, beszédét, szokásait, kedvteléseit utánozza, a nélkül, hogy a felnőttek tevékenységének egyéni és társadalmi erkölcsi értékét mérlegelni tudná s a nélkül, hogy utánzásában bármi öntevékenység mutatkoznék. S éppen ebben különbözik a koraérett gyermek viselkedése az egészséges gyermek játékától, a mely szintén a való élet utánzata ugyan, de a gyermek képzeletétől módosítva, kezdetleges világnézetétől egyszerűsítve. A játszó, a saját kedve szerint foglalkozó gyermeket éppen az gyönyörködteti, a mit ő az ellesett mintájához hozzáad, a miként azt módosítja s ez az az érzelem, a melyet a gyermek *együgyűségének* (*naivitásának*) mondunk. Ez az öntevékenység a korérettel hiányzik, ő egyszerűen másolja a felnőttet s ezért nem is együgyű. A koraérett gyermek gyönyörűségei egészen is mások, mint az együgyű gyermekéi. A koraérett azokban a hatásokban keresi az élvezetet, mint a felnőtt. Az együgyű gyermek, ha bált játszik s felveszi nénye vagy bátyja ruháját, örvend annak, a mit ő kitalált; a koraérett gyermek már valóságos gyermekbálba megy s itt magában a táncban s a másnemű gyermekkel való érintkezésben keresi kétes élvezetét. A naivságnak eme hiánya okozza a koraérett gyermeknek az ártatlan örömök iránti *elfásultságát, blazirtságát*. Ő nem azt keresi, a mi örömet okoz, hanem a mi élvezetet nyújt; nem a kedély csapongó mozgalmaiban keresi szórakozását, hanem a mi idegeit ingerli.

A blazirtságnak édes testvére a koraérett rendellenes *komolysága*, a mely egyrészt természetes következménye az örömtelen életnek s esetleg nem egyéb, mint az erős idegingereket kísérő visszahatas; de a koraérett gyermek vagy gyermekifjú magára is erőszakolja a komolyságot, hogy férfiasnak, vagy nagylányosnak tünjék fel.

Mindezen belső viszonyok, valamint a szülők oktan tetszésnyilatkozatainak eredménye az, hogy a gyermek *önérzete* természetellenesen magasra fokozódik s elfajul. Az önérzet ezen elfajultsága *hiúságban*, *hánya-veti elbizakodottságban*, *kevélységben*, *gőgben* nyilvánul. Az ilyen koraérett gyermek' társait s társainak játékát lenézi, kerüli. De akár kicsinyek, akár felnőttek között van, magát kényeskedésével, kelletlenkedésével, ostoba rátartiságával kiállhatatlanná teszi.

A *testi koraérettség*, a mint azt a köznép gyermekeinél megfigyelhettem, felfokozott testi erővel, de a mellett beteges külsővel, testi lomhasággal s ügyetlenséggel s többnyire szellemi visszamaradottsággal jár.

A mint fentebb mondtam, a koraérettség nem fejlődik ki mindig nyilvánvaló psychopathicus állapottá. De a gyermekkel szemben követendő eljárás szempontjából fontos annak eldöntése, hogy a koraérettség össze van-e kötve lelki kóros állapottal. Ez okból ideiktatom a *psychopathicus dispositio* tüneteit, a miként azokat *Strümpell* Lajos művében a gyermekekre nézve felsorolja.¹⁾

A psychopathicus dispositió esetén már meglátszik a gyermekén, hogy lelkileg meg van támadva. Ezt mutatja a gyermek túlságos *érzékenysége*; továbbá lelkületének *izgultsága*; a mi a gyermek *nyughatalanságában*, *indulatosságában*, bosszantó magaviseletében, vagy néha fokozódó *munkaszeretetében* nyilvánul.

Testi anomáliák mindig észlelhetők, a melyek néha aránylag erősebbek a lelkieknél. Ilyenek: a fejfájás, fejnyomás, rossz alvás, nehéz emésztés, hideg lábak.

Okok. Eltekintve azon ritkább esetektől, a mikor a koraérettség a vele született psychopathicus dispositió vagy megterheltség következtében, e bajoknak egyik tüneteképen lép fel, — a koraérettség mindig szerzett baj s miként már említettem oly pedagógiai hatásokból származik, a melyek a gyermek egyoldalú fejlődését okozzák, a különböző lelki s testi erők közötti arányt megzavarják. Így származik mind az értelmi, mind az akarati s testi koraérettség. Az értelmi, akarati s testi erők közötti aránytalanság kétféle módon jöhet létre; vagy *pozitív módon* úgy, hogy az értelmi, illetőleg az akarati vagy testi erők gyakori és tervszerű ráhatások által a többi erőknél jobban fejlesztetnek; vagy *negatív módon* úgy, hogy a test vagy az értelem vagy az akarat fejlődésére gond nem fordítatik, mi által ez erők egyike vagy másika fejlődésében visszamarad.

Lássuk először az előbbi, a *pozitív* hatásokból származó koraérettséget.

Az értelmi koraérettség rendesen a család, iskola (kisdedóvó) és a társadalom együttes hatásából fejlődik ki. Különösen a nagy városokban már a lakásviszonyok megnehezítik a gyermek mindenoldalú arányos nevelését, a mennyiben a gyermeket a természetes fejlődés leg-hathatósabb tényezőjétől, a szabad természettől, elvonják. A zárt helyen

1) Paedagogische Pathologie. 329 – 330. II.

a gyermek foglalkozása, játéka önkénytelenül egyoldalúvá válik, ezek csak az elméjét és nem az érzékszerveit ingerlik. Fokozza a viszonyok kedvezőtlenységét a szülők oktan nevelése, a kik részint saját gyönyörűségekre, részint téves elvekből kiindulva, korán «tudományokra» fogják gyermekeiket. Képeskönyvek, versek, dalok, összerakó csendes játékok, két-háromféle nyelv gyötrelmei teszik ki azt a világot, a melyben a kisdéd felnövekedik. Majd korán megismerik a betűt, megtanulnak olvasni s a 6—7 éves gyermek kezébe adják a gyermekujtságot. Ez s majd a *napilapok* válnak a gyermek gyönyörűségének forrásává. Elméjét, szívet kalandos történetek s érdekes leírások raja tölti be; de zárva marad a szabad természet hatásai elől. A gyermek érző és gondolkodó, de vak és süket lénynyé fejlődik. A kisdédóvó és az iskola is részt vesz a baj előidézésében; munkájok jobbára csak értelmi gimnasztikálásból áll; oly mezőn kalauzolják a gyermekeket, a melyen sok a sívár kő, a holt betű, de kevés az élet, az öröm s alig terem üdítő, erősítő lelki táplálék.

Az erkölcsi koraérettség melegágya a családban egyrészt a szülői *majomszeretet*, a mely a gyermekben nem a természetesen mutatkozó együgyűségek, hanem oly hajlamok kifejlődésének kedvez, a melyek az erkölcsi koraérettségre vezetnek; másrészt a gyermekben korán fellépő *önzés*, a mely a gyermek azon törekvésében nyilvánul, hogy magát mindenki fölött urrá tegye. Ez az érzelem a kis gyermekben féktelen kívánságokat, indulatokat, erőszakosságokat szül, a melyeket a szülők, mint-hogy azokban a gyermek kiváló értelmi és akarat erejének nyilvánulását látják, dédelgetésekkel még fokoznak. A gyermek mindazt birni óhajta s azt hiszi, hogy bírja is, a mi csak a szülők és felnőttek hatalmi és jogkörébe tartozik. A koraérett 10 éves gyermek csak úgy beszél az őt körülvevő személyzetről: az inasom, a szobalányom, a kisasszonyom, a zongoramesterem, a fogorvosom, a szabóm, a cipészem; utánozza a felnőttek kifejezéseit, ő toilette-t csinál, ő látogatást tesz, udvarol. Az ilyen gyermekre csak szerencse, ha iskolába kerül, a hol a gyermek-sereg köztársasági élete s a tanító okos szigora kigyógyítja nagyzási hóbortjából. A szülők azonban igen gyakran nélkülözik, vagy ellensúlyozzák az iskola jó hatását s tovább folytatják gyermekök ferde nevelését. Korán megismertetik őt az ő mulatozásai gyönyöreivel s azokkal az intézményekkel, a melyeket a társadalom csak a felnőttek mulattatására és szórakoztatására hozott létre. A gyermek együtt mulat, vadászik, éjszakázik a nagyokkal, hallja dévajkodásaikat, velük élvezi a szeszes italokat; s mindezeket társai előtt dicsekedve emlegeti. A gyermeket azután bálba, színházba, sőt kávéházba, vendéglőbe, lóversenyre viszik, — a fővárosban ez egész közönséges, — s ezek a helyek

is korán megtanítják őt az élvezet hajhászására s elvonják a természet és a gyermeki élet más örömeitől s csakhamar kifejlesztik benne az erkölcsi koraérettséget a maga összes tüneteivel.

A testi korafejlettséget az okozza, hogy a gyermeket korán súlyos testi munkára fogják. Erre hazánkban sok példa van. A 10 éves gyermekeknek a mezei munkára, szántásra, kapálásra, vagy a napszámos munkára, fűrészelésre, favágásra való felhasználása egész közönséges; a folyam-szabályozásoknál 14 éves gyermekekkel kubikoltatnak, a mi tudvalevőleg a legnehezebb kézimunka. Előfordúl, hogy a gyárakban is alkalmaznak az ipartörvény ellenére 15 éven aluli gyermekeket. A gyermekeknek a súlyos testi munkákban való részvétele az oka részben az alacsony fokú intelligentiának is, a mely itt ott a köznépnél, annak egyes rétegeinél, a napszámosoknál tapasztalható, valamint a később bekövetkező testi elsatnyulásnak is.

Végre előidézheti a koraérettséget az is, hogy a gyermek a lakás rossz egészségi viszonyai, a rossz levegő, a hiányos és rossz táplálkozás s esetleg a betegségek miatt testileg elsatnyul, visszamarad; mindamellettt rendes iskolai oktatásban részesül. Ez esetekben tehát *negatív* hatások okozzák a testi és szellemi fejlettség közötti aránytalanságot.

Következmények. A tünetek leírásánál rámutattam a koraérettség következményeire is; ezért e helyen csak néhány szempont kiemelésére szorítkozom.

Különösen a kisdéd korban, a 8—10 évig fellépő koraérettség az esetek nagyobb részénél *mulékony* természetű, psychopathicus állapotá nem fejlődik. Az által, hogy az idegrendszer, általában a testi szervezet azon részei, a melyek a fejlődésben visszamaradtak, a *természet visszapótló erejénél* fogva vérrel bővebben láttatnak el s jobban tápláltatnak, e szervek nagyobb tevékenységhez s gyorsabb fejlődéshez jutnak; az egyénben a testi és lelki működések közötti aránytalanság, hacsak az egyoldalú hatások tovább nem folytatódnak, idővel kiigazodik. Mindazonáltal kétséges, hogy az a körülmény, hogy a gyermek fejlődésének egy korszakában bizonyos természetszerű értelmi benyomásokat, természetes kedélymozgalmakat nélkülözött, nem hagy-e az egyén életében állandó nyomot. Igen valószínű, hogy a természetellenes behatások következtében a gyermekben kifejlődő fogalmak és érzelmi alakulatok a felnőttnek togalmi és érzelmi alakulásaira is befolyással vannak, a felnőttnek ítéleteit szabad elhatározásait megkötik, ferde irányba terelik; a magasabb erkölcsi eszmék iránt fogékonytalanná teszik.

Ha a koraérettséget okozó egyoldalú hatások nem szűnnek meg, sőt, a mi igen gyakori eset, fokozódnak, a koraérettség állapota *állan-*

*dóv*á válik. Minthogy a koraérettség bizonyos agyszervek s lelki erők rendellenesen magas fokú tevékenységéből származik, az állandósúlt koraérettség állandó izgalmat okoz az illető agyi szervekben. Ez az oka annak, hogy az állandó koraérettség rövid idő alatt, igen sokszor azonnal *psychopathicus állapotba*, a léleknek kóros tevékenységébe megy át. Első fokon fellép a *psychopathicus dispositio* s ha ez nem orvosoltatik, az izgalmak magas fokúakká válnak, a növekedő ifjú ingerlékennyé, indulatossá, ijedőssé, testileg kiéltté válik, illúziók, kényszer-gondolatok üldözik, a szellemi munkát nem bírja; egyszerűen előáll a lelki *megterheltség* kóros állapota, a mely még magasabb fokon az értelmi és érzelmi eltompultsághoz, a *psychopathicus degeneratio*hoz vezethet.

A koraérettség gyógyítása, megelőzése.

Gyógyítás. A koraérettség gyógyítási módja attól függ, mely stádiumban van a baj. Ha a koraérett gyermek a *psychopathicus dispositio* vagy *megterheltség* kórtüneteit mutatja, akkor szakértő orvos tanácsa kérendő ki s a gyermek rendszeres orvosi kezelés alá veendő. Ellenben ha a test és lélek működése már a rendestől eltérő jelenségeket mutatja, de a kóros állapot legalább nyilvánvalóan nem fejlődött ki, akkor a pedagógusra hármlik a feladat, hogy a rendelkezésére álló eszközökkel a baj megszűnésére hasson.

Hogy milyen eljárást kövessen a nevelő a koraérettséggel szemben, az az előbbi fejtegetésekből nyilván következik. Minthogy a koraérettség egyoldalú hatásokból származik, a testi és lelki erők működésének arányosságát úgy állíthatjuk helyre, ha azokat a hatásokat, a melyek a gyermek egyoldalú fejlődését okozták, csökkentjük s a gyermek többi testi és lelki szerveire erősítőleg hatunk. Az értelmileg koraérett gyermeket egyidőre eltávolítjuk az iskolából; félretétjük vele könyveit, olvasmányait; megszabadítjuk a melléktanulmányoktól, az idegen nyelvektől, zenétől; egyszerűen, a mint dr. *Abegg* mondja: *«szellemi diaetának vetjük alá»*. Ezzel szemben engedjük őt a *szabad természetben* mozogni, lelkét a *sa iát erőire* s a *természetes hatásokra* hagyva működni s *erősítjük* mesterségesen is testileg. S ezt mindaddig teszszük, míg a gyermek telj s testi és lelki felüdülése be nem következik.

Az erkölcsileg koraérett gyermeket legegyszerűbb azon család és társaság köréből kivonni, a mely a hibák kifejlődését okozta.

Idegen családba s egyszerűbb társaságba kell őt elhelyeznünk s egykorú gyermekek közé vinnünk, a hol az ő nagyzásait nem tisztelik, szertelen vágyainak, kívánságainak kielégítésére alkalma sem nyílik s

a hol az egyszerű, természetes családi és társasági kör a gyermeket ferdeségéből s képmutatásából önkénytelenül is kigyógyítja s a neme-sebb életfelfogás iránt fogékonyná teszi. Az ilyen gyermek kigyógyítása sok türelmet és tapasztalatot kíván. Az ilyenekről mondja dr. Abegg: «A szent szeretet és komoly fegyelem minden eszközét fel kell használni, hogy az eltévelyedett az ő helyzetének korlátai közé kerüljön és kezdjen lelkiismeretesen és hűségesen *kicsiben dolgozni.*»

A testileg tulerőltetett gyermeknek, természetesen a rendszeres testi munkától való elvonás és szellemi foglalkoztatás használ.

Megelőzés. Legfontosabb teendő e bajjal szemben annak *megelőzése.* Ezt elérhetjük, ha a családban, kiseddóvóban és iskolában *természetes nevelési rendszert* s a társadalomban oly intézményeket honosítunk meg, a melyek a családot és iskolát ilyen nevelés kivitelében támogatják. Ezen természetes nevelésen korántsem a Rousseau-féle naturalismust értem, a mely a gyermeket a társadalomból kivonja s kizárólag a természet hatásának teszi ki. Ezt a nevelést én, mert a gyermekben egyoldalú fejlődést hoz létre, érzéki életet teremt a magasabb eszmei és érzelmi tartalom kárára, természetellenesnek találom. De nem vagyok barátja ama általánosan érvényes nevelési rendszernek sem, a mely a gyermeket idejekorán elvonja a természettől, már kis korában felnőttnek tekinti, a nagy társadalom hatásainak szabadon kiteszi, benne oly gondolatokat s érzelmeket ébreszt, a melyek a felnőttre nézve értékesek lehetnek, de a gyermekeknek veszélyt hozók. Természetesnek találom ellenben az oly nevelési rendszert, a mely a közép úton halad ezen két nevelési irány között, a mely mind a két tényezőtől, a szabad természetből s a társadalomból a kedvező hatásokat egyesíti s úgy használja fel, hogy a gyermekek testi és lelki erőinek arányos fejlődése jön létre. Ezt az arányos fejlődést úgy érhetjük el, *ha a gyermek oktatása mellett tért adunk a gyermek természetes cselekvési hajlamai nyilvánulásának.* E természetes cselekvés közben a gyermek *közvetlen* érintkezésbe lép a természettel s a társasággal s létre jő a közvetlen *kölcsönhatás* a gyermek és a természet, a gyermek és a társaság között. A gyermek kívülről a tárgyaktól s egyénektől annyi benyomást fogad, a mennyit ap-perczipiálni képes; s a természetre és egyénekre s a társasági köz-akaratra is oly mértékben hat, a mennyire a saját erőinek érvényesülése megengedi s megkívánja, mi közben önérzete az öntevékenység természetes talaján fejlődik s erősödik. Engedjük tehát a gyermeket a négy fal közül kiszabadulni s a természetben szabad helyen szabadon mozogni, játszodozni.

Az ilyen nevelésnek a nagyvárosokban a családok, a társadalom,

az állami és községi hatóságok közönye, tájékozatlansága miatt, majdnem leküzdhetetlen akadályai vannak. Ha már nem érhetjük el azt, hogy minden ház kis kerttel legyen kapcsolatos, minden iskolának fákkal körülültetett nagy udvara legyen: azt a jövő nemzedék érdekében feltétlenül kívánnunk kell, hogy nagy városokban, mint Budapesten is, kerületenkint elszórtan, oly *fás terek* legyenek, a melyek nemcsak a felnőttek üdülésére szolgálhatnak, hanem a kicsinyek mulatozására és játékaira is. Budapesten kerületenkint 4—5, összesen 40—50 *játéktérre* volna szükség; jelenleg azonban mindössze sincs több 5-nél s az istenadta gyermekek a lerombolt házhelyeket kénytelenek ellepni s lefoglalni játékosztónuk kielégítésére.

A kisdedóvók sem felelnek meg a természetes nevelés kívánalmainak. Nem tartom helyesnek, hogy azok a szülők, a kik képesek otthon a gyermekök czélszerű neveléséről gondoskodni, mégis kisdedóvába küldik gyermeköket. A kisdedóvó a családi nevelést nem helyettesítheti. A kis gyermek a 3—6 éves korban erőtlenségénél s fejletlenségénél fogva természet szerint a családé; az volt még Spártában is, a hol az állam foglalta le magának nemcsak az oktatást, hanem a nevelést is. A kisdedóvóban már akkor kiteszszük a gyermeket a társaság hatásának, a mikor még nem érzi a társaság szükségét. Nem különben hibáztatom azt, hogy a kisdedóvó az ő tömegnevelésével gyakran elfojtja a gyermek öntevékenységet s elvont oktatgatásaival fejlődését ferde irányba tereli. A kisdedóvót csak az oly gyermekekre nézve tartom áldásos és nélkülözhetetlen intézménynek, a kik odahaza kellő gondozásban s nevelésben nem részesülnek. De feltétlenül kívánatos, hogy a kisdedóvó a szabad mozgás, s a gyermeki öntevékenység tanyája legyen. Ne rabbilincseket rakjon a gyermekekre, hanem szabad szárnyakat adjon feltünedező erőinek.

Az iskola is sokat vétkezik a gyermekek természetes fejlesztése ellen. Egész iskolai oktatásunk elvont természetű. A tanítást olvastatással és iratással kezdjük abban a korban, a mikor a gyermeknek, sem gondolatai nincsenek az írásbeli közléshez, sem természetes érzéke az írott gondolatok iránt. Mikor azután az olvasás és írás nehézségein keresztül esett a gyermek, azontúl is az írott szó viszi a főszerepet oktatásunkban, s még szerencse, ha az előszónak is jut méltó szerep. De annál kevesebb az érzéklés, az érzékek szabad használata s a természet tárgyaival való aktív foglalkozás. A gyermeket nap-nap után az iskolaszoba négy fala között tartjuk s a szabad természet jelenségeit, élő tárgyait halavány utánzatokban vagy rossz képekben mutatjuk be. S azt hiszszük, hogy ezzel mindent jól végeztünk, mert eleget tettünk

a «szemléltetésnek»! De a gyermeknek nemcsak érzékszerveit, hanem kezeit is megkötjük. A kis gyermek órák hosszan át ül összetett kezekkel s lábakkal. Kezébe nem adunk semmit, hogy szétszedhesse, összerakhassa, átformálja. *Szabad játék, uszás, minél több kirándulás a szabad természetbe, kézi munka*: ezek azok a nevelési tényezők, a melyek ma még hiába kopogtatnak a kicsinyek és nagyok iskoláinak falain; pedig ezek volnának hivatva megmenteni a gyermeket a mai egyoldalú iskolai rendszer káros hatásaitól, a testi elsatnyulástól, idegességtől, kóros lelkiállapotoktól.

A mi végre azon értelmi s erkölcsi koraérettséget illeti, a melyet a szegény sorsú városi családok életének kedvezőtlen hygienicus és morális viszonyai a testi elcsenevészedés kapcsán hoznak létre, — nézetem, hogy ezen maguk a családok nem segíthetnek; hanem a társadalomnak és államnak feladata oly intézményeket létesítenie, a melyekkel a viszonyok súlyát enyhíteni lehet. Ilyen intézmények lehetnek a *szünidei gyermektelepek*, a családi ház rendszer alapján épült *munkás-telepek*, az *iskolai fürdők*, a *gyermekek óvodái*, illetve *iskolai étkezése*, a melyek mind alkalmasak arra, hogy a gyermekek kedvezőbb egészségi és erkölcsi viszonyok közé jussanak, mint a melyekkel otthon találkoznak.

Pedagógiai pathológia.

Előadásom elején hivatkoztam arra, hogy a koraérettséget, a gyermekek e közönséges hibáját, sem a szülők, sem a hivatásos pedagógusok nem méltatják figyelemre. S ennek oka gyanánt azt is említettem, hogy a koraérettség pathológiája nincs részletesen kidolgozva. De azt is, hogy a nevelők egyáltalán nem ismerik eléggé a baj tüneteit, okait, következményeit s így azon módokat és eszközöket sem, a melyekkel által ezen segíteni lehet.

Hasonló az eset a többi psychopathicus bajoknál, s gyermeki hibáknál. A lelki kóros esetek kifejlődnek s esetleg el is mulnak a gyermekeknél a nélkül, hogy a velük foglalkozó szülőknek, tanítóknak egyáltalán tudomásuk volna az illető gyermeki hibák psychopathicus természetéről. Ha bármily szembetűnően mutatkoznak is a tünetek, azokat egyszerűen a gyermek egyéni hibáinak tudják be s ilyen szempontból is kezelik a bajt. Annyival inkább esnek súlyos tévedésbe, mert néha-néha a legegyszerűbb, legközönségesebb lelki hibák megett ott lapang a psychopathicus állapot. Például, ha a gyermek renyhe, vagy indulatos, vagy engedetlen és daczos, vagy nem tud felelni, hajlandók

vagyunk a hibákat egyszerű fegyelmi eseteknek vagy tudatlanságnak minősíteni; pedig az esetek gyakran tulajdonképpen nem egyebek, mint psychopaticus állapotok tünetei vagy esetleg valamely rendellenes testi funkciótól, emésztési zavartól, szívbajtól, származhatnak. Az ilyen esetekben alkalmazott fegyelmi eljárások rendesen inkább ártanak, mint használnak, súlyosítják a bajt, s nem ritkán végzetessé válhatnak a gyermekekre. Sőt talán azon állítással sem tulozok, hogy az orvosok sem ismerik fel mindenkor a bajt, s így azoknak a tüneteknek vagy semmi fontosságot sem tulajdonítanak vagy ellenkezőleg tuloznak s a mélyebben rejlő psychosisokra gondolnak ott, hol csak funkcionális zavarról lehet szó.

E tévedések forrása nézetem szerint, hogy a gyermekek nevelésével foglalkozóknak psychopaticus irányú tájékozottsága többnyire teljesen hiányzik. Szerfölött kíváncsnak tartom, hogy innen, a budapesti gyermekvédő kongresszusból mozgalom induljon ki, a melynek célja legyen e bajon segíteni. Oda kell hatni, hogy népszerű iratok szerkesztessenek és terjesztessenek el a szülők között, a melyek alkalmasak legyenek a szülőket közönségesebb gyermeki hibák természetéről, okairól fölvilágosítani s őket ezek felől kellő belátásra juttatni. Oda kell továbbá hatnunk, hogy az elemi iskolákban működő tanítók a tanítóképző-intézetekben s a középfokú iskolák tanítói s iskolaorvosok az egyetemeken jussanak kellő psychopathológiai ismeretekhez. Az elemi tanítók képzőintézeteiben a neveléstan keretében volnának ismerttetendők az alapfogalmak s a közönségesebb hibák tana, mi által ők arra képesíttetnének, hogy a mutatkozó gyermeki hibákat nem izolált megjelenésekben, hanem összefüggésekben s okaikban fogják fel s ezen ismereteik birtokában a szülőknek is szolgálhatnának tanácsal. Az egyetemeken pedig külön tanszék volna fölállítandó a pedagógiai pathologia számára. A mióta dr. *Strümpell* Lajos *Paedagogische Pathologie* című munkáját kiadta (a 3-dik kiadás ez évben jelent meg), a melyben a gyermeki hibákat psychiatriai és filozófiai alapon rendszeresen tárgyalja, — azóta ez a tan a pedagógiának önálló ágává lett s mint ilyen külön tudományos taglásra tarthat számot.

Végül indítványozom, mondassék ki annak szüksége, hogy külön nevelő intézetek keletkezzenek azon gyermekek számára, a kik psychopathicus korlátoltságokban, tehát többé kevésbé könnyen gyógyítható lelki bajokban szenvednek, a kikről a tébolyodottak házában nem gondoskodhatnak, de bajukat a család vagy iskola meg nem gyógyítja, sőt esetleg még orvosi kezelés mellett is a kedvezőtlen viszonyoknál fogva csak súlyosbíttja. Ez indítványom tételénél szem előtt tartom dr. *Trüper*

Józsefnek a Jena melletti Sophienhöhei nevelő intézetet, a mely a psychopathicus bajokban szenvedő s általában a nehéz bánású gyermekek nevelése körül kiváló sikerrel működik. Meg vagyok győződve, hogy más országokban s nálunk Magyarországon is, sok szülő szívesen hozna áldozatot, hogy szenvedő gyermekét hibáitól megszabadítsa s normális lelki állapotát visszaadva, annak jövődő boldogságát s társadalmi érvényesülését biztosítsa.

Tételek.

I.

Koraérettnak mondják közönségesen az olyan gyermeket, a kinek lelki képességei egy vagy más tekintetben, de különösen értelmileg az átlagnál magasabb fejlettséget tüntetnek fel. Helyesebben koraérettnak mondjuk az olyan gyermek-individuumot, a kinek testi és lelki erői erőltetett fejlesztés következtében nem aránylagosan fejlettek. E szerint megkülönböztetünk nemcsak *értelmi*, hanem *erkölcsi* és *testi* koraérettséget is.

A koraérett gyermekek megkülönböztetendők a *csudagyermekektől*, a kiknél egyik vagy másik testi szerv, lelki erő, erőltetett fejlődés nélkül, a veleszületett hajlamnál fogva ér el a közönségesnél nagyobb fejlettséget.

A koraérettség előfordul testileg és lelkileg ép gyermekeknél, de mégis a rendestől eltérő állapot. A koraérettség a külső ráhatások által előidézett könnyebb psychopathicus esetek közé tartozik. Vannak azonban esetek, a midőn valamely veleszületett psychopathicus dispositio vagy megterheltség következtében fejlődik ki a látszólagos koraérettség. Ezt *származott (secundär) koraérettségnek* nevezhetjük. Az előbbit pedig, a mely ép gyermeknél külső ráhatás által fejlődik ki, *eredeti (primär) koraérettségnek* mondhatjuk. Pedagógiai szempontból ez utóbbi a fontos.

II.

A koraérettség psychopathicus állapota leginkább csak a 8—10 éves korig fordul elő a gyermekeknél. Jelei általában és nagyjában véve ugyanazok, a melyek a *«származott psychopathicus dispositiora»* nézve meg vannak állapítva (Koch, Römer, Strümpell); vannak azonban oly jelek is, a melyek főleg a koraérettséget jellemzik, mint az *önérzetnek* az illető korhoz, az egyén lelki és testi erőihez mért túlságos fejlettsége, a *félszegség* stb.

A koraérettség oly egyirányú pedagógiai ráhatásokból származik,

a melyek következtében a gyermek testi és lelki erői közötti proportio felbomlik s a gyermek egyoldalú s erőltetett fejlődése áll elő. E szerint a koraérettség bizonyos irányú (testi, értelmi, erkölcsi) visszamaradottsággal jár. A ráhatások a családtól, az iskolától vagy a társadalomtól vagy ezen tényezők összehatásából származnak.

A gyermek koraérettsége idővel a testi és lelki erők egymást gyámolító hatása, a természet kipótló erejének működése által többnyire önmagától megszűnik, a fejlődés egyenetlensége önmagától kiigazodik. Azonban az egyoldalú pedagógiai hatások folytatása és fokozása által a gyermekben a súlyosabb lelki korlátoltságok esetén is kifejlődhetnek. Így származhatik a második fokon az *idiopathicus megterheltség*; s a harmadik fokon, leginkább felnőtt korban, a psychopathicus degeneratio.

III.

A baj megszüntetése végett legczélszerűbb a gyermeket azon körből kivenni, a melynek hatásai következtében a koraérettség kifejlődött s oly körbe vinni, vagy legalább is oly határoknak tenni ki, a melyek az előbbiekkal bizonyos fokig ellentétesek. Legjobb a bajt megelőzni; a mi elérhető oly nevelés által, a mely a gyermek mindenoldalú harmonikus fejlődését eszközli. Ezen czélnek megfelelően alakítandó át családi nevelésünk, iskolai oktatási rendszerünk; s ezt kell előmozdítania a társadalomnak bizonyos intézményeivel.

IV.

Végül indítványozom a következőket:

a) A tanítóképző-intézetekben a psychopathia alapfogalmai s legnevezetesebb esetei a neveléstan körében megismertetendők. Az egyetemeken a «pathologiai pedagógia» számára tanszékek állítandók.

b) A psychopathiában (lelki korlátoltságokban) szenvedő gyermekek számára nevelőintézetek felállítása kívánatos.

A kántorképzésről.

Örömmel olvastam a Tanítóképző junius havi számában Jankó László kartársam cikkét, melyben Braunhoffnernek az önálló kántorképzésről írt cikksorozatával foglalkozik. Jankó kartársam cikkében foglaltakat teljesen aláírom, s hogy mégis a fenti tétellel kívánok foglalkozni, teszem ezt azért, mert szakmamba vág, s minthogy „több út is vezet Rómába“, szabad legyen egy ilyen „utat“ nekem is megmutatni, szabad legyen a fenti tétel felőli nézeteimet elmondani.

Előre bocsájtom, hogy a kántorképzés teljes önállósítását sem szükségesnek, s ma még keresztül vihetőnek sem tartom. Epen azért, mert a kántorság hazánk $\frac{3}{4}$ részében a tanítóságtól el nem választható, a kántorképzésnek a tanítóképzőből kell kiindulnia, jóllehet a kántorok képzése csakis az egyes felekezeti hatóságok kötelessége.

A kántorok képzésénél három fokozatot kívánok megkülönböztetni:

1. Falusi kántorok képzése;
2. Városi kántorok képzése;
3. Székesegyházi karvezetők képzése.

(Falusi kántorok a kántortanítók; városi kántorok, kik csakis kántori állást töltenek be.)

A kántortanítók vagyis a falusi kántorok a nekik szükséges egyházi zenei ismereteket a tanítóképzőkben, teljesen kielégítőleg megszerezhetik, ha a zenetanításnak alapjául a zeneelméletet (összhangzattant) vesszük mind a 4 évfolyamban. Az első évfolyamban a 3-as hangzatokig, a II. évfolyamban a hanglétrák összhangosításáig könnyen eljuthatunk, a két felső évfolyamra az összhangzattan betetőzése és a folytonos gyakorlás marad. Szilárd zeneelméleti ismeretek birtokában a növendék 4 év alatt könnyen tehet annyi kántori ismeretre szert, hogy ezen alapon az életben biztosan gyarapíthatja tudását, s tiszteségesen megállíthja a helyét.

A tanítóképző a mostani heti zeneóraszám mellett kedvezőtlen viszonyok között is elvégezheti az alábbi (a kántorság körébe tartozó) anyagot: a *II. évfolyamban* az orgonajátszásban a pedal gyakorlatokig haladhatunk; elsőfoku átmenetek alötöd-, felötöd- és párhuzamos lágy hangnemekbe; 10, 20, 30 miseének képesség szerint. A *III. évfolyam* pedálgyakorlatokat, prae- és postludiumokat játszik. Másodfoku átmenetek, zárlatok, litania, antiphonák, Veni sancte, Te Deum, különböző ünnepekre szóló miseénekek, responsoriumok. *IV. évfolyam*: Orgonagyakorlatok, összehangosítások, szertartások stb.

Epen azért, mert a tanítóképző végzett növendékeinek nagy része kántortanítói állást foglal el, az *énektanításra* fokozott figyelemmel kell lenni, hogy a növendéknek módjában legyen magát minél biztosabb, s jobb hangú énekessé kiképezni. Én az énektanításnál a *solmisationak* vagyok határozott híve, a melylyel fokozottabb eredményt lehet elérni, mint más módszerrel.

A fent vázolt mostoha viszonyok között is elvégezhető anyag birtokában a végzett növendék nyugodtan foglalhatja el a kántortanítói állást, a kántori teendőket is jól el fogja végezhetni, a kántorkodás gyakorlati részébe a szerkönyvek és a gyakorlat be fogják vezetni, s az egyházi zenében folyton tökéletesítheti magát.

Braunhoffner kántorképzőjéből, hol három éven keresztül a jelöltek egyébbel sem foglalkoznának, mint énekkel, egyházi zenével, kántorsággal, megengedem, hogy képzetesebb egyházi zenészek kerülnének ki, mint a tanítóképzőből, csak hogy ezek (föltéve, hogy a kántorság a tanítóságból mindenütt elválasztatnék, a mi kivihetetlen) falúra nem igen kíváncskoznának. Braunhoffner azzal, hogy a kántorságnak a tanítóságtól való elválasztását kívánja, elárulja, hogy alföldi, bácskai ember, a hol ugyanis

a legkisebb falu is 4—5000 lakóval bír s nem gondol arra, hogy van ám megye, a hol a 4—5000 lakóval bíró község már nagy város, s a legtöbb falu néhány száz lakost számlál, a hol nem tudom, hogy választaná el a kántorságot a tanítóságtól?

Braunhoffner kántorképzőjére csak még egy megjegyzésem volna. Ő ugyanis a 15 éves életkor mellett a felvételnél nem 3—4 gymnasialis, realis vagy polgáriskolai osztály elvégzését kívánja, mint inkább azt, hogy a felvételre már némi kántori gyakorlatot hozzon a tanuló. Így állván a dolog, hogy leszünk az *általános műveltséggel*? Braunhoffner tantervénel nem látom a magyar nyelvet, irodalmat, hazai történetet, földrajzot stb. Tudjuk azt, hogy tanítónövendékeink a 4 középisk. osztály mellett is mily hézagos ismeretekkel jönnek a képzőbe; hát még milyenek lesznek Braunhoffner tanítványai, kiknél a 3—4 középiskola elvégzése sem föltétlenül kívánatos. Azt is alig hinném, hogy az önálló kántorképző által nyert kántori oklevéllel a kántori próbáknak elejét lehetne venni, az az oklevél biztosítékot nyújt az egyházi zenébeli jártasságról, de a kántort választók akkor is csak akarni fognak a hang minőségéről meggyőződni.

Átterek ezek után a kántorképzés *második fokozatára*, a városi kántorok képzésére.

Ott, a hol önálló kántor van, annak meg van a tisztességes fizetése, szép kántori jövedelme. Tudok nem egy kántori állást, hol az évi jövedelem a 2000 frtot meghaladja, Itt már azután előállhatunk magasabb művészeti kívánságokkal, s határozottan megkövetelhetjük, hogy a kántornak legalább annyi képzettsége legyen, a mennyit Braunhoffner tantervében előír, a mely fokon ma, sajnos, még igen sok városi kántor nem áll. Itt allok elő tehát ismét azzal, hogy a kántorok képzése az egyes hitfelekezetek kötelessége. Az egyes hitfelekezeteknek kell arról gondoskodni, hogy az önálló kántori allomások képzett egyházi zeneszakkal töltsenek be.

Az önálló kántorok képzésére nézve a következő tervem volna:

A főpapság áldozatkészségéből néhány *egyházmegye székhelyén levő tanítóképzőnél egy évfolyamú kántorképzők állíttassanak fel*. A tananyag Braunhoffner tervezete szerint teljesen elfogadható. Ily kántorképzőbe felvétetnek okleveles tanítók, kik egyházzenei bizonyítványt nyújtanak, hogy a tanítóképzőben az egyházi zenében kitűnő előmenetelt tanúsítottak, s jó énekhanggal rendelkeznek. A fölvelt évfolyamlátogatók ösztöndíjban részesülnek és sikeres vizsgálat után *kántori oklevelet* nyernek.

Braunhoffner által kitüntetett tananyag ezen hallgatókkal alaposabban elvégezhető egy év alatt, mint az ő tanulóival három év alatt, s az ily kántorképzők sem kerülnének sokba. A tanári kart a képzőintézeti vallástantanár, zenetanár, a székesegyházi karvezető, városi kántor képezhetné.

Erős a hitem, hogy a fenti móddal legkönnyebben segíthetnénk a kántorképzésen, melynek keresztúlvitelénél, szervezésénél a «Czecilia Egyesület»-et elsőrendű tényezőül óhajtom látni.

Az ily egy évfolyamú kántorképzőknél a nyári szünidőkben 2 havi póttanfolyamokat lehetne rendezni, melyekre mindig be lehetne hívni

bizonyos számban kántorokat, s ezzel is nagy mértékben lehetne emelni a kántorság szakképzettségének színvonalát.

Az ilyen egyfolyamú kántorképzőt végzett okleveles tanító legalább is annyi zenei képzettséggel fog bírni, mint Braunhofnernek 3 évfolyamot végzett okleveles kántora; a mi meg az általános műveltséget illeti, ebben meg messze fölötte fog állani, s ez a körülmény sem hagyandó figyelmen kívül.

Ha a tanítóképzőben a mai óraszámmal tanítunk zenét, mért zárjuk el a tanítót legtermészetesebb mellékkeresetétől, a kántoroskodástól. A tanítóság barátja nem kívánhatja azt, hogy a kántorságot a tanítóságtól elválasszák. Aztán meg, ha kántorképzőket létesítjük, nem legjobb anyag-e oda a tanítóképzőt végzett, kitűnő egyházi zenei bizonyítványt nyert tanító!

A kántorképzésnek *harmadik foka* a székesegyházi karvezetők képzése. Ez az orsz. *Zenne-Akadémia* hatáskörébe tartozik. Ha az egyéves kántorképzők felállíttatnak, azt hiszem, lehető lesz, hogy az okleveles kántornak a zeneakadémia *két évet* beszámít, és így két év alatt az akadémián a székesegyházi karvezetőséghez szükséges ismereteket megszerzheti.

Ezekben közöltem volna a kántorképzésre vonatkozó nézeteimet, melynél vezérelvem volt, hogy a kántorok minden fokon az arravaló tanítók közül képeztessenek, nyerni fog ezzel a hazai kántorság ügye, de nyerni fog a hazai tanítóság is.

Csáktornya.

Révfy Géza.

A katolikus tanítóképző tanárok nyugdíja.

Alább közöljük azt a körlevelet, a melyet dr. Wlassics Gyula vallás- és közoktatási miniszter egyesületünknek, a katolikus tanítóképző tanárok nyugdíja ügyében beadott emlékiratára feleletül a róm. kath. és gör. kath. tanítóképzők fentartó hatóságaihoz küldött. És közöljük a *Nemzeti Iskola* f. é. 35. és 36. számaiban megjelent névtelen cikk e körrendeletre vonatkozó megjegyzéseinek érdemleges részét.

E cikk kétségtelenül az érdekelt tanári körökből származik s e körök hangulatát tünteti fel a miniszter körrendeletével szemben. E hangulat igen kedvezőtlen. De nem is lehet az másféle azon felfogással szemben, a melyet a miniszter e körrendeletben kifejez. A miniszter körrendelete szerint, a Ratio Educationis 290. §-a nem vonatkozik a (róm. kath. és gör. kath.) tanítóképző tanárookra. Ez a felfogás méltán döböntette meg az érdekelt kartársakat s mindazokat, a kik eme tanítóképző tanárookra kartársi érülettel gondolnak. Nem akarunk a miniszterrel vitába bocsátkozni, e helyett utalunk a Nemzeti Iskola cikkére; de fájdalommal gondolunk érdekelt kartársainkra, a kikre, ha a miniszter felfogása absolute érvényesül s ha az iskolafentartók sem teljesítik *törvényes* köteleességeiket, szolgálatképtelenségük esetén és hátramaradó családtagjaikra a legszomorubb sors várakozik. Koldusbotra fognak jutni ők és családtagjaik. Nem, az lehetetlen! Ez nem lehet a sorsa

azoknak, a kik szerencsésebb társaiknál kedvezőtlenebb anyagi viszonyok között, de hasonló buzgalommal, hazafiassággal és sikerrel fáradoznak a nemzeti műveltség gyarapításán! Ez méltatlanság, hálátlanság volna velük szemben. Ezt megengedni, eltérni *nemzeti szégyen* volna. Ha már a miniszter nem veszi őket erélyesen oltalmába, bízunk a katolikus főpapok hazafiasságában, nemeslelkűségében, hiteszeretében s kötelességtudásában, hogy nem hagyják nyomurultul pusztulni azokat, a kik egész életükben méltó jutalom és elismerés reménye nélkül hazájukat és hitüket szolgálják; hogy vagy a Ratio Educationis vagy az országos tanári nyugdíjtörvény alapján gondoskodni fognak végellátásukról.

Mi pedig, a kik szeretjük a tanítóképzés ügyét, a kik érezünk kartársaink iránt, ne hagyjuk abba a dolgot! Ne nézzük összetett kezekkel, miként fenyegeti romlás kartársaink egy részét. Ne vegyük közömbösen, hogyan veszt a képzők egy részénél a tanítói állás tekintélyéből, vonzó erejéből azáltal, hogy a tanárok existenciája nincs biztosítva. Magának a képzésnek az érdekei forognak kockán, ha az ügy szolgálai méltatlan sorsnak néznek elébe. Kérjük a tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesületét, hogy bölcs megfontolással, de erélylyel tegye meg a szükséges lépéseket.

Ne kívánjunk többet, mint a mennyi a törvények szerint jogos, az erkölcsi rend szerint méltányos; de eme kérelmünk támogatására s keresztülvitelére tegyünk meg erélylyel minden alkalmas lépést.

* * *

A miniszter körirata. Valamennyi főtisztelendő róm. kath. és gör. kath. egyházmegyei főhatóságnak, melyek alá tanító- vagy tanítónőképző-intézet tartozik. 31,460. szám.

A tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesületének a róm. kath. tanítóképző tanárok nyugdíja ügyében felterjesztett beadványát, van szerencsém a főtisztelendő egyházi főhatóságnak másolatban alábbi észrevételek mellett, tiszteletteljesen megküldeni.

Az 1894. évi XXVII. t.-cz. 4. §-a értelmében a törvény életbe léptekor *már fennállott* tanintézeteknek az orsz. tanári nyugdíjintézetbe való felvétele, az illető iskola fentartó *önkéntes jelentkezése* alapján történik, minélfogva az idézett törvényben felsorolt tanintézetek és köztük a róm. kath. tanítóképző-intézetek fentartói, a jelzett nyugdíjintézetbe való belépésre *nem kötelezhetők*.

Az idézett §. indokolása csak egyszerűen felemlíti azt, hogy az *újonnan* létesített orsz. tanári nyugdíjintézetbe be nem lépett tanintézetek tanárainak *netalán* szerzett jogai ezentúl is érvényben maradnak.

Minthogy az idézett indokolásban említett Ratio Educationis 290 §-a a *tanítóképző intézetek tanáraitól nyugdíjigény szempontjából nem intézkedik* és egyéb adatok hiányában nem lehet tudni azt, hogy a nyugdíjintézetbe be nem lépett róm. kath. tanítóképző-intézetek tanárai általában, vagy speciális viszonyoknál fogva egyes tanintézetek alkalmazottjai szereztek-e ellátásra jogokat és azok mely rendeleteken ala-

pulnak; továbbá, hogy a netalán szerzett jogokból kifolyólag végellátásukat az illető felekezeti főhatóság szabta-e meg és folyósította, ennél fogva van szerencsém a főtiszt. egyházi főhatóságot tiszteletteljesen felkérni, hogy a főhatósága alatt álló képezdei alkalmazottakra vonatkozólag, a jelzett szempontból nyilatkozni méltóztassék.

Budapesten, 1899. évi június hó 14-én.

Wlassics Gyula s k.

A Nemzeti Iskola cikke. (Aberráló jogi felfogás.)... Rejtett intencziókat említett miniszteri körlevélben keresni sem nem korrekt, sem nem megokolt, és olyan gyarlóság, melynek kárát csak a közügy vallaná. De a téves nézeteket megdönteni és az igazság érvényesülésének útját egyengetni elengedhetetlen kötelességünk, mely elől eddig ki nem tértünk és kitérni sohasem fogunk!

Mielőtt a szerintünk meglevő nyugdíjigény genesisének leírásához látnánk, elsőbben is korrigálnunk kell a miniszteri körlevél 3-ik bekezdésében foglalt, az 1894-iki XXVII. t.-cz. 4-ik §-ának indokolásából felhasznált állítólagos argumentumot, hol «netalán» szerzett jogok emlegettetnek; az eredeti törvényhozáshoz benyújtott hivatalos nyomtatvány 10-ik oldalának 3-ik bekezdése így szól: «A törvényjavaslatba nincs fölvéve, mert magától értetődik, hogy azon már is fennálló tanintézetknél, melyek az alkotandó nyugdíjintézetbe nem lépnek be, a fenntartókra nézve a tanáraik nyugdíjazására vonatkozó eddigi kötelezettségek érvényben maradnak; például így részükre ezentúl is kötelező marad a Ratio Edukationis utolsó §-a, mely a tanárok nyugdíjazásáról és hozzátartozóik ellátásáról szól; másrésről pedig kötelezők maradnak felekezetük eddigi rendelkezései, vagy önmaguk alkotta szabályzataik, s ezek értelmében tartoznak majd tanáraik nyugdíjazásáról s ezek hátramardottjainak ellátásáról gondoskodni.» — Míg tehát a miniszteri körlevél «netalán szerzett» jogokat emleget, addig az 1894. évi XXVII. t.-cz. 4-ik §-ának indokolása, az összes nem állami tanárokat, a hová talán a kir. kath. képezdeiek is sorozhatók, a történelmi múltnak megfelelően két kategóriába osztja: katolikus intézetiekre, mert hiszen csak ezekről intézkedett és intézkedhetett a Ratio, és autonom felekezetűekre, kikre önalkotta szabályzataik irányadók. De akármelyik kategóriába tartozókra apodiktice kimondja: hogy vagy a Ratio, vagy az autonomia szabályzat szerint nyugdíjat kell kapniok. Ezt még csak azzal pótoljuk, hogy Magyarországon a kath. tanítók nyugdíját nem rendeletek biztosították és szabták meg, hanem királyi patens, melyet — mivel ezt az 1791 $\frac{1}{2}$ -iki országgyűlés is tárgyalta, — az utódok mai napig mindig törvénynek tudták!

Most már legjobb meggyőződésünk, nem privátjellegű, de az 1895-ik évi, a közoktatás állapotáról szóló, a törvényhozás elé terjesztett XXV-ik miniszteri jelentésből vett, tehát autentikus adatok alapján ki fogjuk mutatni: I.) hogy a Ratio Educationis 290-ik §-a milyen föltételhez köti és milyen nagyságú nyugdíjat biztosít a tanítóknak, II.) hogy ezen §igenisismer tanítóképző-intézeteket, tehát szükségképpen tanítóképző-intézeti tanárokat, melyeknek igényét és igénynyagyságát teljesen azonos mértékkel

méri, mint a többi oktatási ágazatok tanítóiet, III.) hogy a katolikus iskoláknál nyugdíjsérelmekben mindig az államkormány döntött és hogy a róm. és gör. kath. tanítóképző-intézeti tanárookra nevezve mai napig sem új törvényes intézkedésben nem folytatódik, sem közvetve sem közvetlenül törvényes úton hatalyon kívül nem helyeztetett.

I. A közoktatásügyi m. kir. miniszterium 35111/1879. sz. a. rendeletével a Ratio Educationis 290-ik §-át irányadónak jelentette ki és közhasználati szabatossága érdekeben eredeti szövegét hivatalos magyar fordításban valamennyi királyi tanfelügyelőségnek mihez tartásul meg is küldte. Ez a nyugdíjparagrafus elrendeli, hogy elagott tanárok, ha róluk másként nem gondoskodtak, az egyetemen, akadémián, gymnasiumban, vagy grammatikai iskolában (vel grammatica doctris) eltöltött 10 év után fizetésüknek harmadrésze, 20 év után fele, 30 év után pedig teljes fizetésük nyugdíjképen kiadassék. — Hogy tehát a róm. kath. tanító, működék bármilyen fokozatú iskolánál, nyugdíjigényt szerezzen: ahhoz csupán 10 évi szakadatlan szolgálat kell. Ennél sem többet, sem kevesebbet nem rendel el a Ratio. A Ratio 290-ik §-ának vezérgondolata tehát, — hogy az iskolafentartó, ha a tanító munkáját 10 éven át igénybe vette, a tanítóval szemben nyugdíjterhet kénytelen volt vállalni, — az államkormány pedig minden alkalommal következetesen dekretálni. Es kérdjük, vajjon ilyen döntések, kedvezések, elnyomások vagy a törvény érintetlen intencziójának részrehajlatlan érvényesítései-e?

II. A közoktatásról szóló XXV-ik miniszteri jelentés 537-iki oldalán az 1777-iki Ratióról ez olvasható: «a nagyvárosi iskola fölé állították az elsőrendű népiskolákat, melyek egyúttal tanítóképezdek is voltak (scholae primariae, seu normales)»; ugyanezen miniszteri jelentés 542-ik oldalán 1806-iki Ratio szerint felső népelemi iskolák tanítóképezdekkel kapcsolattak; ez a miniszteri jelentés az idők folyását tovább vázolván, az 545-ik oldalán azt mondja: «e korba esik a kormány amaz intézkedése, mely szerint 1840-ben a tanulmányi alap költségén... 5 róm. kath. tanítóképzőt, 1855-ben megszüntették és helyettük... összesen 15-öt szerveztek. E mellett a többi mintafőtanoda képezdével is volt kapcsolatos.» — Ezen hű idézetekből kitetszik, hogy ezelőtt 3 évvel a közoktatásügyi miniszterium több nyomtatott oldalon bizonyítja, hogy igenis 1777 óta a Ratio kipéczézte kereteken belül voltak tanítóképző-intézetek, tehát úgy hisszük, tanítóképzéssel foglalkozó tanítók is, csak-hogy ezeket, hol elsőrendű népiskoláknak, majd felső népelemi iskoláknak, illetve mintafőtanodáknak nevezték és csak 1840-ben V. Ferdinánd magyar király kormánya választotta el 5 helyen a tanítóképzőket eddigi, mondhatni, tarsaiktól. De kérdjük, vajjon egy alkotmányos király kormányának cselekedete törvénytaposó lehetett-e? Kiszakította-e a tanítóképzőket a Ratio törvényes talajából? Ha pedig a tanítóképzők mint önállósított oktatási ág a Ratio-beli felső népelemi iskoláknak legitim utódai, nem részesei-e elődeik élvezte jogoknak is? Mint mondtuk, a miniszterium bizonyítja, hogy ezek az intézetek, azt hisszük tanítóik is, az elsőrendű népiskolák, felső-, nép-, elemi iskolák, mintafőtanodák gyűjtőfogalma alatt keresendők és ugyanezen miniszterium 3 évvel később kinyilatkoztatja, hogy a Ratio 290. §-a a tanítóképző-intézetek tanárai-

ról nyugdíjigény szempontjából nem intézkedik, hogy «adatok hiányában nem lehet tudni azt, hogy a r. k. és gör. kath. képezdei tanárok általában szereztek-e jogot és mely rendeleten alapulnak»! Biralja el bárki, vajjon a tanítóképzéssel foglalkozó tanítót a Ratio elismeri-e tanítónak, vagy nem és kikötötte-e, hogy nyugdíjat ne kapjon? Mutassa ki, hogy a tanítóképzéssel foglalkozó tanító a Ratio-nak jogfosztott helotája volt-e? — A szóban forgó miniszteri körlevélbe került kitétel lehet homályos; de nem lehet más, nem szabad, hogy más legyen, mint tévedés, tévedni pedig minden embernek van alkalmja. Mert ha csakugyan álláspontot jelző kitétel, kérdjük, mi jögon rendelkezik a miniszterium 35111/1879. számú utasításával a róm. kath. néptanítót illetőleg? Miért ismeri el a róm. kath. néptanító nyugdíjjogaira nézve azt, hogy a mai népiskola a Ratio talajából fejlődött ki és az 1875-ik évi XXXII-ik tvczikkben folytatását, újabb hajtását Jeli, mely azonban a nevezett 30 évi szolgálati jogigényt el nem koboza, mikor a Ratio betűje néptanítót nem, hanem csak grammatikai tanítót ismer?

III. Mária Terézia a tanügyet politikumnak jelentette ki, a Ratio-val Magyarország minden oktatási ágát szervezte, a nyugdíjjogot és igényt minden tajta iskola tanítója részére egyenlően mérte. Ez időtől kezdve a kormány r. k. tanítói és özvegyei, gimn. tanári nyugdíjügyekben, de mindig csak a Ratio megengedte törvényes rendelkezésein belül döntött. csak a képzői tanári nyugdíjdolgozokban eddig dönteni alkalmja nem volt. De mivel 122 év óta döntést hozni szükség nem volt, következik-e abból, hogy a kath. képző tanárnak nyugdíjigénye sohasem volt? Elmondjuk röviden a nemdöntés miertjét. 1840-ig a képzőintézeti tanár főelemi iskolai tanító is volt, nyugdíját kérdésessé tenni senkinek eszébe nem jutott. Az időtől, de különösen 1856-tól kezdve, a tisztán egyházmegyei pénzből fentartottakat (püspökiek) nem tekintve, a kath. képzőknél kétféle tanár van, olyan, kit a tanulmányi alap fizet és nyugdíjaz és a kit egyházmegye dótál. Ez utóbbiak vagy óraadók, kik nyugdíjra másutt reflektálnak, vagy szolgálattételre berendelt papok, kikre a tanárkodás átmeneti állás, mely a plébániához vezet¹⁾ és végül újabb idők óta ugyancsak az egyházmegyei hatóságok által rendes tanároknak kinevezett czivilek, kik valamikor tényleg nyugdíjra szorulni fognak, mert csak tanítóképzőnél tanítanak. Ez utóbbiak nyugdíjügyében szorgalmazza a «Tanítóképző tanárok országos egyesülete» a miniszteri decisiót. Kimutattuk, hogy a Ratio a tanítóképzésről gondoskodott, tehát az időben, bár más néven, képezdei tanár is volt; hogy nyugdíjigényét is csakúgy, mint a többenél a minimális 10 évi folytonos szolgálat föltételéhez kötötte. Mivel pedig köztudomásulag 1868 óta kath. tanítóképző tanárok nyugdíjjogaira vonatkozólag nem intézkedtek, sem a Ratio 290. §-át a képző tanárt illetőleg jogosan hatályon kívül sem helyeztették: a mai r. kath. képző tanár nyugdíjához, igénye mikénti kiszabása-

1) Tudomásom szerint azon tanítóképző tanárok között is, a kik *világi papok* vannak olyanok, a kik plébániára nem reflektálnak s a kik csak tanári nyugdíjra tarthatnak és tartanak számot.

hoz a legcsekélyebb kétely nem férhet, mert a Ratio 290. §-ának szavaival élve, eddig «róluk másként nem gondoskodtak».

Ha tehát a «Tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesületének» a kath. képzők tanárai nyugdíjoldgában fölterjesztett memorandumát jogosnak, kar- és embertársi tekintetből csak becsülendő kérdésnek tekintjük, kénytelenek vagyunk egyúttal elismerni, hogy a százados jog alapján kifejlődött gyakorlattal ellenkezésbe nem helyezkedtek, hanem testületileg azon el- és kifejejtett munkatársaik és családjaik érdekében hallatják illetékes helyen szavukat, kiknek iskolafentartói az 1894. évi XXVII. t.-cz. nyújtotta lehetőséget eddig igénybe nem vették vagy e törvény 1. §-ának 2-ik bekezdése miatt igénybe nem vehették. Mivel a Ratio nem kutatja azt, hogy a kath. képző főnállása alapítványok által van-e biztosítva, vagy az illető egyházfejedelem pénztára terhére (püspöki) fentartva, hanem egyszerűen 10, 20 illetve 30 évi folytonos szolgálattól teszi a nyugdíjjogot, illetve igényt függővé, a tanítóképző tanárok reklamálva a Ratio 290-ik §-ában biztosított jogot, arra kéri a közoktatási miniszteriumot: mondja ki, hogy a Ratio nyugdíjparagrafusa a kath. tanítóképző tanárra ma is érvényes. Hogy az iskolafentartó a reá eső terhet maga akarja-e viselni vagy az új tanári nyugdíjintézetre leendő áthárítására fog-e törekedni, az tisztán belső ügye. De ha 30 kath. tanítóképzőnek (állami tanítóképző csak 22 van) civiltanárai és családjaik, ha munkás képességüket a tanítóképzésnek áldozva, előregedtek, a nyomorba taszítatnának: a magyar társadalom minden tagjának örökös szgyene lenne.

Föltétlen és tántoríthatatlan a hitünk, hogy Dr. Wlassics Gyula, közoktatásügyi miniszter a kérdés elől kitérni nem fog, hanem kiváló jogtudása és igazságszeretete legrégebb közoktatási törvényünk igazi intenczióját elődei nyomdokain haladva, példaadással a jelen és jövő nemzedék számára a *törvény-, jog- és igazságnak* megfelelően dekretálni fogja és «rendeletek, praecedensek hiánya» czimén nem fogja a kulturharczosok tekintélyes részét azon jogalaptól megfosztani, melyet 100 évre minden tényező úgy fölfelé, mint lefelé egyaránt sértetlenül az utódokra hagyott.

Úgy legyen!

„Mi a hivatása a nemzetiségi vidékeken lévő állami tanítóképzőknek?»

— Levél a szerkesztőhöz. —

Tisztelt Szerkesztő Ur! A közlönyünk májusi számában «Mi a hivatása a nemzetiségi vidékeken levő állami tanítóképzőknek?» cím alatt megjelent cikk szerzője a juniusi számban azt mondatja az igen tiszt. Szerkesztő úrral, hogy cikkében egy «sajtóhiba» van, ugyanis, hogy e helyett: «a vall. és közokt. miniszterium a nem magyar nyelvű növendékeket úgy ossza szét, hogy számra nézve a magyarokhoz képest 10⁰/₀-nyi kisebbségben legyenek», olvasandó: 10⁰/₀-nyival kisebbségben

legyenek». Elfogadom: a *val* segítőrag kifejezése legyen sajtóhiba. Tehát nem 10 román-anyanyelvű 90 román-anyanyelvűvel szemben, hanem (elég különösen kikerekített kerekszámokban) 45 román-anyanyelvű 55 magyar-anyanyelvűvel szemben. De ha így van, kérdem: mi értelme lehet akkor az egész cikknek, a midőn az ezzel a «sajtóhibá»-val még az egyetlen látszólagos tárgyi alapjától is megfosztatik? Mert, *kérem jól megjegyezni*: az arány a megelőző «magyar» évekkel mereven szembeállított «eloláhosító» öt év alatt is az első három esztendőben még messze alatta maradt a 45%-nak (1894/5: 87 közül 16, 1895/6: 93 közül 29, 1896/7: 95 közül 35), a negyedik évben pedig éppen 45%-os volt (1897/8: 97 közül 44), s csak az ötödikben, a folyó iskolaévben lett 50·7%-os (1898/9: 114 közül 58) s tehát még most sem, a mint a cikk valótlanul állítja, 60%-os. A többlet tehát e «kijavított» 45%-kal szemben is éppen csak 5·7 román-anyanyelvű növendék s ez és ennyi is csak egyetlenegy évben, a legutolsóban.

És ezen, a kívánt 45%-ot egyetlenegyszer túlhaladt s ekkor is inkább csak a balázsfalvi, nagyszebeni és szamosújvári román-tannyelvű képzők végzése után hozzánk a magyar nyelv és a gyakorlati év kedvéért ájtott tanítójelöltek száma következtében előállott 5·7 román-anyanyelvű növendék-többlet miatt kellett volna és igazgatásom mind az öt évére kiterjesztőleg a «magyar szellem leszorítása»-nak, a «magyaros érzés és tanulásbeli eredmény meggyöngyülésé»-nek riasztó panaszát világgá kiáltani s csak ezen egy évi s mindössze csak 5·7 növendékből álló többlet «veszedelme» miatt kellett volna kormányi beavatkozás szükségének hirdetésével országosan nemzeti és nemzetiségi riadalmat kelteni?!

Megjegyzéseiben kifogásolja az igen t. Szerkesztő úr a felháborító valótlanságokra hivatalos ténybeli adatokkal czáfolatot adó nyilatkozatomnak a hangját. Bocsánatot kérek, de az igen tisztelt Szerkesztő úr is, a kit érdemes szerkesztői és tanáregyesületi működéséből, mint szintén az igazság lelkes kutatóját és védelmezőjét ismerek, hasonlóképpen jól tudja, hogy a haragot világkezdeté óta, nem a pletykanénik kávéjának a megédesítésére, hanem a valótlanságok és jóhír-rontó hírlelések visszautasítására használják.

«A felszínre került ügy sokkal fontosabb és nehezebb — jegyzi meg végül az igen tisztelt szerkesztő úr — mint, hogy azt felszínes okoskodással megoldhatnók. Keressük a megoldást tárgyilagosan és nyugodt mérséklettel s czélhoz jutunk».

Igaz, úgy van; az ügy fontosnak nagyon fontos, de már, bocsánat, nehéznek éppenséggel nem nehéz. Azzá a támasztott riadalom tanúsága szerint csak a «felszínre kerítés» által lesz. És a megoldást sem a felszínre kerítésben kell keresni, hanem intézetünk példája és ezen «eset» tanúsága szerint *minden zaj nélkül csak* az iskolában, a hol azonban mi azt már nem keressük, hanem a tárgyilagosságnál és nyugodt mérsékletnél is többel: módszerrel, türelemmel, tapintattal, szeretettel, nyájasággal és bizalommal évek óta — *csináljuk*.

És így czélhoz jutunk.

Nem ok nélkül emelem ki végül, hogy magam tősgyökeres székely származású vagyok.

Egyébként pedig helyreigazító részletes nyilatkozatom magától értetődőleg ma is minden szavában változatlanul tennáll.

Igen tiszt. szerkesztő úrnak

Déván, 1899. szept. 1.

kész híve

Boga Károly.

Felelet.

Igen tisztelt Igazgató Úr! Nincs szándékomban a juniusi füzetben mondottakat ismételni.

Teljes tisztelettel fogadva becses levelét, csak annyit engedjen meg saját igazolásom végett, hogy becses levelének utolsó passzusaira megjegyzést tehessek. Rossz néven veszi az igen tisztelt Igazgató Úr, hogy az «ügy» a Magyar Tanítóképzőben szóba került. Úgy látszik, mi nem értjük meg egymást. Ön mindig csak a dévai kezűt tartja szemelőtt, csak annak az «ügy»-ét látja a vitában. En pedig látom a nemzetiségi kérdést úgy, a miként az az állami képzőkben megjelenik s többé-kevésbé megoldást nyer. Hogy miként neveljünk a tanítóképzőkben a nem magyar ajkú növendékekből is jó magyar tanítókat, a magyar műveltség terjesztésére apostolokat, az oly ügy, a melyet éppen fontosságánál és nehézségénél fogva elhallgatni nem szabad s nem is lehet. Ne beszéljünk mindig csupán egy képzőről, hanem beszéljünk az ügyről általában. Szóljunk például arról, helyes-e az, hogy a képzőkbe oly ifjak (fiuk, leányok) is felvétetnek, a kik nagyon keveset tudnak magyarul; oly keveset, hogy a tanulmányokat kellő sikerrel nem végezhetik s magyarul négy év alatt sem tanulhatnak meg egészen jól, mert a tanítás csak a tanulmányi célú tarthatja szemelőtt. Vagy: úgy, miként a nemzetiségi vidékeken levő állami népiskola, a tanítóképző is rendezkedjék be oly módon, hogy a tanulmányi célon kívül a magyar nyelv elsajátíttatását is szolgálja cél gyanánt. Helyes-e az, hogy nagyon sok nem magyar ajkú ifjú (fiú, leány) tömörül egy-egy képzőbe? Nem hátráltatja-e ez a körülmény éppen a magyar nyelv teljes elsajátíttatását? Ezt bizony szóvá kell tennünk, éppen nekünk, tanítóképzőknek, mert annak eldöntése, hogy ez ügyet illetőleg hogyan egyeztetendők össze a politikai és pedagógiai szempontok, fontosabb a képzőkre nézve, az ő hivatásuknál fogva, mint a középiskolákra nézve.

Hogy a vita folyama tőlem nem függő okokból személyes térre is kicsapott, nagy kár. Azonban ez a sajnos körülmény nem térítheti le e folyóiratot, mint a tanítóképzés szakközlönyét, azon feladatának útjáról, hogy az ügy elvi momentumait szemmel ne tartsa.

Egyébként fogadja Igazgató úr, részemről is, mind személye, mind működése iránt teljes nagyrabecsülésem kifejezését.

Nagy László.

szerkesztő.

NÉPOKTATÁS.

Luttenberger Ágost.

1846—1899.

Luttenberger Ágostont, a budapesti ág. ev. egyház el. iskolájának tanítóját, miután a népoktatás negyven évi hűséges szolgálata után, f. é. augusztus 9-én, 53 éves korában, hosszú, fájdalmas betegségében elhunyt, a kerepesi temetőben örök nyugalomra kísérte barátainak s kartársainak kised csapata.¹

Benne a legkivalóbb magyar tanítók s a legderekabb emberek egyike szállt sírba. Széleskörű tudása, előkelő műveltsége s jellemének szép és nagy vonásai kiemelték őt kartársai s embertársai közül. Nem volt közönséges ember s az emberek sokadalma még sem tartotta őt sokra. Eszének s jellemének jelességeinél csak szerénysége volt nagyobb.

Csendes kontempláló természete, finom lelkülete és gazdag érzelmvilága, eszményi gondolkodása egyenesen predestináltak őt a tanítói pályára. Arra hivatásszeretetből lépett s azon mindig a legnemesebb feladatok megoldására vállalkozott, olyanokra, a melyeket mások a legnehezebbeknek s legkellemetlenebbeknek tartanak. 1870 óta, a mikor a budapesti ág. ev. egyház tanítója lett, mindig az első elemi osztályban tanított, önkényt, a maga kedvéből; pedig módja s alkalmá lett volna magasabb osztályokhoz jutni. Megkínálták vele, de mindig visszautasította az ajánlatot. Igazi hivatásszeretete, nemes ambíciója s lelkülete a kicsinyek körébe vonzották. Ő, a tudós pedagógus, a képzett nyelvész, a ki akarmelyik középiskolai vagy tanítóképő-intezeti katedrán meg állotta volna helyét, örömét abban lelte, ha egy-egy bimbóját a gyermeki erőknél nyiladozni segíthette s láthatta. Nem restellte a legkicsinyesebb bajlódásokat sem s a legkisebb eredményben annak az eszményi világnak eljövését látta, a mely az ő lelkét is egészen betöltötte.

Az iskolán kívül is sokoldalú tevékenységet fejtett ki. Számos dolgozata jelent meg pedagógiai lapokban. Jeles számtani és olvasókönyveket szerkesztett elemi iskolák számára. A legmaradandóbb becsű munkát azonban a gyermeki dalirodalom mezején végezte. Az ő gyermekdalai, a melyeket *Nobody*, majd *Tihanyi* néven bocsátott közre (Zengő arany ábécze), valóságos gyöngyei a gyermek-dalköltészetnek. E dalok valóban oly vonzóak, oly szelíden és könnyedén hullámzóak, mint magok a gyermek érzelmei s gondolatai. Bájosan csendül meg azokban a kis gyermek gögicselése, a dajka dédelgetése s az anya szerelme. Luttenberger az ő dalait Pósa gyermekverseire írta, s azokban a Pósa költészetének lehelletes finomsága, tiszta magyar zamata egyaránt kifejeződik. Luttenberger a Pósa gyermekverseinek a legszerencsésebbeké zenei interpretálója volt.

Luttenberger a tanítóképzés ügye iránt melegen érdeklődött. A tanítóképzés fejlődésének, előhaladásának minden mozzanata mely öröm-

¹ Életrajza megjelent a Népnevelők Lapja aug. 19-iki és a Néptanítók Lapja 43. számában.

mel töltötte el lelkét. Habár sohasem volt arra bírható, hogy a tanítóképző tanárok egyesületének tagjává legyen, szerénysége és mélyen rejlő büszkesége visszatartotta őt. — mégis részt vett a tanítók tanítóinak minden közgyűlésén. Ott láthattuk őt mindig a hallgatóság sorában szerényen meghúzódva. Észrevétlenül s elsőnek jött, csendes figyelemmel végig hallgatta a tanácskozásokat s utolsónak távozott. Külföldi viszonyok ismertetésével maga is előmozdította a szőnyegen levő ügyekben az eszmék kifejlődését. Mikor a tantervi vita megindult, Svédország tanítóképzési rendszerének ismertetésével adott szélesebb medert a vita folyásának. (M. T. 1890-iki évf.) Mikor pedig az internátusok ügye volt szóban, leírta a máconai tanítóképző externátusát. (M. T. 1893-diki évf.) Ez az ismertetés tetemesen erősítette az externisták álláspontját. Az olaszországi s a norvég tanítóképzés ismertetésében, csak bekövetkezett betegsége gátolta meg.

Luttenberger Ágost, sajnos, korán dőlt a sírba; de ezen idő alatt is örökéletűvé tette emlékét, tanítványai, kartársai, barátai lelkében; szelleme pedig névtelenül is ott él ezrek szívében s agyában. Barátai, kartársai s volt tanítványai azon fáradoznak, hogy emlékkövet állítsanak sírjára. Álljon is az emlék! Legyen az fényes, fehér márvány, mint az ő lelkének mocsoktalan tisztasága!

N. L.

A Tanítók Háza.

Péterfy Sándor, a magyar tanítóknak ez a nemeslelkű jóltevője, megkoronázta a tanítók javára tett jótéteményeit. Mint az Eötvös-alap elnöke, az alap rendelkezésére szolgáló eszközökkel, megalapította Budapesten a tanítóknak a főiskolában tanuló gyermekei számára az internátust s ez által, részben megvalósította a IV. és V. egyetemes tanítógyűléseknek s a II. országos és egyetemes tanügyi kongresszusnak a Tanítók Házáról szóló határozatait. A Tanítók Háza, habár az eszméhez fűzött magasztos cél, csak részben realizálja, a mai alakjában is nagyszabású hasznos intézmény. Egy deákinternátus az egyetemi s a többi főiskolai hallgatók számára már régen kifejezett közóhaj; azonban, míg a nehézkes magyar társadalom s a sokféle igénybe vett magyar állam, a megvalósítás módjain tündökölt, addig a magyar tanítóság élén, a lángszívű Péterfy Sándorral megalkotta azt a maga ifjai számára. A Tanítók Házának létrejötté, a mai alakjában is, epochalis esemény, a tanítók társadalmi életének történetében. A magyar tanítóság áldozatokra kész lelkesedésének és összetartozandósági érzetének élő szimboluma. A Tanítók Házában minden tanító méltán tekinti társadalmi tekintélyének s testületi szelleme erejének kifejezését. Ez a ház áldásait még nem is szórja, máris örömmel és büszkén tekinthetünk reája.

Mulasztást követnénk el tehát, ha e helyen meg nem emlékeznénk a Tanítók Háza ügyének újabb fejleményeiről.

A mikor a múlt év tavaszán többek részéről élénk agitáció indult meg a Tanítók Háza ügyében, a tanítóság szokatlan lelkesedéssel karolta fel az ügyet. Az Országos Bizottság igazgatótanácsa látván az

élénk érdeklődést, szervezte a mozgalmat. Felhívást bocsátott ki az egyesületekhez, hogy tanácskozzanak a Ház létesítésének módjáról. A lelkesedés, miként szélviharban a láng, úgy terjedt vidékről-vidékre. Az egyesületek azonban, nemcsak tanácskoztak, hanem cselekedtek is. Alapítványokat tettek a Ház céljaira. Eddig körülbelül 60,000 koronát tesz ki az alapítványok összege. Talán még sohasem nyilatkozott ily hatalmasan a tanítóság lelkesedése és áldozatkészsége. Ez a komoly akarat, tettekben nyilvánuló lelkesedés, arra indította Péterfy Sándort, az Eötvös-alap elnökét, hogy hozzáfogjon a Tanítók Háza megalkotásához, a mire annál inkább szükség volt, mert a vidéken erős mozgalom indult meg, vidéki tanítói internatusok alapítására. Rábírta az Eötvös-alap kezelő- és gyűjtő-bizottságát, hogy vegye meg a Szentkirályi utca 47. számú házat. A vételár, közel 110,000 frt volt, azonban ez ár jóval kisebb a ház jelenlegi értékénél. A ház különben is kitűnő fekvésénél fogva, kitűnően megfelel céljának. A klinika szomszédságában s az összes többi egyetemi épületekhez, iparművészeti iskolához stb. közel van. A ház tágas udvarán (az egész telek 472 négyszögöl) csinos kert díszlik. A kétemeletes háznak egyelőre csak második emeletét rendezik be 50—55 tanuló számára internatusnak; de az egész épületben legalább 150 tanuló helyezhető el. A földszinten a Magyarországi Tanítók Országos Bizottsága kap helyiséget. A vételár kifizetésére a szerződés szerint az Eötvös-alap egyedül kötelezte magát. E célból az elnökség felhatalmazást kapott a közgyűléstől a papírok elzálogosítására, esetleg részben való eladására. Az Eötvös-alap különben a Tanítók Háza javára 20,000 frt alapítványt tett. A Tanítók Háza, jelenleg az Eötvös-alap tulajdona.

Az Eötvös-alap az augusztus 19-én tartott közgyűlésen alapszabályait módosította a célból, hogy az egyesület a Tanítók Háza kezelésére és fentartására is alkalmas legyen. Legérdekesebb az alapszabály-módosításban az, hogy az egyesület, a mely eddig kizárólag a népoktatási intézeteké volt, *egyetemes jellegűvé tette magát* a célból, hogy a II. Országos és Egyetemes Tanügyi kongresszus határozata értelmében, a Tanítók Háza kedvezményeiben, minden tanító (középiskolai, egyetemi is) részesülhessen. Szükség volt erre, mert az Eötvös-alap azon *jogi* alapon, hogy a Tanítók Háza az ő tulajdona, az alapszabályokban úgy intézkedik, hogy a Tanítók Házában jótéteményt csak az kaphat, *a ki az Eötvös-alapnak tagja* s annak kezelését is egészen a maga számára tartja fenn. Elvileg lehet e felfogás ellen vitatkozni, a minthogy e sorok írója vitatkozott is, azonban az Eötvös-alapnak joga volt így intézkedni, mert a Tanítók Háza az ő tulajdona.

Minthogy feltehető az, hogy a tanítóképző-intézetekben működő tanítók *valamennyien* biztosítani kívánják azon jogukat, hogy esetleg az Eötvös-alap és a Tanítók Háza kedvezményeiben részesülhessenek: szükségesnek véljük röviden megismertetni az új alapszabályoknak a tagokról szóló intézkedéseit.

A népoktatási intézeteknél működő tanítók (tanárok, tanítónők) s a tanfelügyelők *rendes* tagok lehetnek. Ezek tagsági díja évenként 3 korona (eddig 2 korona volt.) Ezen évi tagsági díj helyett a rendes

tagok 50 koronás névre szóló részesjegyet válthatnak, a mely 5 év lefolyása alatt, évi 10 koronás részletekben is fizethető. A testületek, egyesületek, iskolai hatóságok s minden egyes honpolgár *pártoló* tagok lehetnek, ha az Eötvös-alap által kibocsátott 50 koronás vagy 10 koronás részes jegyekből legalább egyet magokhoz váltanak. E testületek képviselői tanácskozási joggal bírnak, sőt az alap országos bizottságába rendes tagul meg is választhatók. *Alapító* tagok legalább 400 koronás alapítványt tesznek. Az internatusban *egy-egy szoba alapítványa* 4000 koronában állapítottatott meg.

Rendkívüli tag lehet az ország közoktatásának bármely ágában működő tanító (tanár), tanítónő, kiseddóvó, ha a 20 koronás névre szóló részesjegyet kiváltja. A rendkívüli tagok útján gyűlendő vagyomból csak a rendkívüli tagok részesülhetnek jótéteményben.

Saját érdekünkben van, hogy tagjaivá legyünk az Eötvös-alapnak. Ajánljuk, hogy minden tanítóképző-intézet tanítótestülete hozassa meg az Eötvös-alap alapszabályait (titkár: *Lakits Vendel*, igazgató, VI. Érsek-utczai el. iskola) s személyesen vagy választott referens előadása alapján, részletesen tájékozódjék minden tanítóképző tanár a belépés módozatairól. Azzal azonban, hogy az egyesek belépések által biztosítani kívánják érdekeiket az Eötvös-alap és a Tanítók Háza keretében, nem tettünk eleget *erkölcsi* kötelességünknek. E nagyfontosságú ügy hazafias támogatásra is szorul. Lépjenek be a *testületek* is pártoló vagy alapító tagul. De a legtöbbet tehetik a tanítóképzők az által, ha kilépő tanítványaikkal megismertetik az Eötvös-alap alapszabályait. Végezzék ezt rendszeresen a pedagógia tanárai a szervezettan keretében.

Végre lelkesítő példaképen megemlíjtük, hogy báró Eötvös Loránd, atyja, Eötvös József összes művei kiadásának jogát odaadományozta az Eötvös-alapnak, a miből tetemes haszon fog származni az alap számára.

Okuljunk e nemes cselekedetből s tegyünk meg mindent mi is a Tanítók Háza érdekében. Egyesült erővel sokra lehet menni.

IRODALOM.

Könyvismertetés.

Értelmi, erkölcsi és testi nevelés. Irta *Spencer Herbert*. Angol eredetiből fordították dr. *Öreg János* és *Losonczy László*. Második kiadás. 1898. Hornyánszky Viktor kiadása.

Spencer Neveléstan-a már 1861-ben jelent meg, magyarra 1875-ben fordították le; ugyanezen fordítást második kiadásban a múlt évben bocsátották közre. És különös, behatóbb ismertetésben nálunk — tudomásom szerint — nem részesült. Dr. Verédy megemlékszik ugyan róla Enciclopédiájában, de nem valami elismerőleg nyilatkozik felőle: «Spencer a praktikus szükségletre fekteti a fősúlyt, az életrevalóság és hasznavehetőség mellett az etikára alig van tekintettel... a nevelés intézésénél főleg a hétköznapi élet követelményeit tekinti mértékadónak». (L. Encz. 798. old.)

Hogy Herbert rajongó tisztelője nem valami nagy rokonszenvet érez egy egészen ellentétes álláspontot képviselő nevelő iránt, azt én nagyon természetesnek találok; a ki azonban figyelemmel elolvassa Spenczer Neveléstanát, kénytelen lesz beismerni azt, hogy ő nem egészen érzéketlen az élet eszményi oldalai iránt, továbbá, hogy abban igen sok van olyan, a mi, különösen napjaink sok ferde irányú nevelői eljárásai mellett, nagyon meg volna szíveleendő.

Jelen soroknak feladata a czímben jelzett Neveléstan rövid ismertetése, a ki az abban foglaltakra nézve bővebb tájékoztatást kíván szerezni, azt magára a munkára vagyok bátor utalni.

Spenczer egy előtte még nem létezett tudománynak a «Társadalomtan»-nak (Sociology) tanulmányozását tűzte ki életfeladatául. «A társadalom nagyon összetett gépezet: a ki azt alaposan ismerni akarja, ismernie kell alkotó elemeit egyenkéntiségükben s összehatásukban;» ismernie kell a nagy természetet, az emberi szervezetet, a lélek fejlődését stb. A szóban forgó Neveléstan egy láncszem Spenczer társadalmi, bölcsészeti rendszerének egészében és ez ad annak nagy fontosságot. Mert a különleges szakkal foglalkozó, rendesen a saját szakját tekinti a mindenség és tudás központjának; előtte az azonkívül levő semmi vagy legfeljebb csekély jelentőségű. Csak nem régebben történt, midőn a boldog emlékezetű Bartalus egy elsőrangú politikusunkról kicsinylőleg megjegyezte: «Hiszen még muzsikálni sem tud!» A dolgokat egy magasabb szempontból tekintő, kutató lélek ily egyoldalúságba nem eshet. Azon magasabb szempont, melyből Spenczer az ember fejlődését tekinti, kívánatossá teszi, hogy Neveléstanát ne pusztán a szakszerinti nevelő ismerje, de mindenki, a kinek családja és nemzete boldogsága és haladása szíven fekszik. Erre ezen neveléstan, már eredeténél fogva is kiválólag alkalmasnak látszik: ugyanis Spenczer azt nem mint kész egészet bocsátotta közre, hanem kisebb részletekben, a különböző angol hirlapokban és csak később foglalta egybe.

A munka négy részből áll. Az első rész azon kérdés elemezésével foglalkozik, hogy vajjon a tudás különböző faja közül, melyik nagyobb vagy kisebb értékű; a második az értelem képzésével; a harmadik az erkölcsi; a negyedik a testi neveléssel.

I Az első rész mindenek előtt ostromozza azon tervszerűtlenséget, melylyel a szülők gyermekeik nevelését intézik, kik vaktában, minden megfontolás nélkül állapítják meg a gyermekeiknek nyújtandó nevelést; vagy ha tervet készítenek is, ennek megalkotásában nem a tudományokban rejlő érzék, hanem az azok által elérhető külső állás a mozgató erő: a szellem felékesítését a szellemileg hasznosnak elébe helyezik. Egyébként iparkodik ezt az emberi és természetből levezetni. «Humboldt szerint az orinoco-indián, bár a testi kényelemre mit sem ad, egy pár hétig is eldolgogzat hűségesen, csak hogy oly festékre tehessen szert, a mely miatt megbámuljak.» Annak bizonyosságul, hogy a mi nevelésünk mennyire hiányos, utal azon körülményre, hogy a tudás különböző ágai számára meghatározott érték-mérték nemcsak nem állított fel, de úgy látszik, hogy az emberek annak szükségét még csak nem is érzik. Ezen érték mértéke az igazán boldog és tökéletes életre való előkészí-

tésben található fel. E mellett a nevelésnek különbséget kell tenni az ember munkakörének különböző fajai között, nevezetesen a szerint, a mint azok inkább, vagy kevésbé bírnak fontossággal. Ezen fontosság szerint Spenczer a következő fokozatot állítja fel: 1. Az első hely azon ismeretek és ügyességek megszerzését illeti, melyek közvetlenül állnak az önfentartás szolgálatában; 2. a második helyre azok teendők, melyek az önfentartást közvetlen, t. i. a szükséges életszükségletek megszerzése által szolgálják; 3. a harmadik helyre jutnak azok, melyek az utódok felnevelését teszik lehetővé; 4. a negyedike azok, melyek a társadalmi és politikai vonatkozások fenntartását eszközlik; 5. végül az ötödik hely azon ismereteket és ügyességeket illeti, melyek bennünket szabad időnk méltó felhasználására tanítanak. Ezen tevékenységek közül minden későbbi az előzőt szükségszerűleg föltételezi; mert a közvetlen önfentartás ismerete nélkül a közvetett önfentartás ismerete mit sem ér és így tovább. A felsorolt öt életkor teljes ismerete természetesen lehetetlen; épp azért azok elsajátításában, azok fontosságához mérten, kellő mértéket kell tartanunk. A boldog életre szükséges ismeretek megszerzését illetőleg két szempont irányadó és pedig 1. azoknak értéke az életre, 2. azok, mint a szellem fegyelmezői.

Az önfentartásra legszükségesebb az emberi test szervezetének ezen szervezet működésének ismerete (Physiologia), ezek után következik a táplálkozás, ruházat, lakás stb. Hevesen kikel azon gondatlanság ellen, melylyel a nevelés ezen ismeretek nyújtását elhanyagolja. Míg az emberek nagy része, «aggódik a miatt, hogy vajjon gyermeke a kétezer év előtti babonás hitregében bír-e kellő tájékozással, egyáltalán nem törődik azzal, hogy az saját testének szervezete és működése felől tud-e valamit vagy nem»... «Ily borzasztó túlsúlyban van nevelésünkben a külső disz a hasznosság fölött».

Valamivel jobban áll a dolog a szükséges életfentartásra irányuló ismeretek megszerzésével, sőt a nagy tömeg azt a nevelés egyedüli feladatának tekinti. De az alkalmazott módszerek tévesek, mert nem az általános természettudományi alapfogalmakon és igazságokon nyugszanak. A közvetlen önfentartásra irányuló élettani ismereteken kívül itt még a mennyiségtan, természettan és vegytan volna különösen tekintetbe veendő. Ide számítandó némi ismeret a Társadalomtaból, azaz azon ismeretek, melyek az élet és társadalom törvényeinek megértésére elkerülhetlenek; mert minden ember egy vagy más módon, sokszoros vonatkozásban az emberi társadalomhoz tartozik.

Legtöbb kifogása van azonban Spenczernek azon mód ellen, mely mai napság az utódok nevelésében való útmutatásra irányul. A dajkák és nagyanyák kiirthatatlan előítéletei határozzák a legtöbbször meg a gyermek nevelését az első években. Az erkölcsi és értelmi nevelés épp oly rossz lábön áll, mint a testi; a gyermek némely jó értelmei, mint rosszak ócsároltatnak és megfordítva; hat évvel a nyelvtan elvont szabályaival kezdik, a helyett, hogy a concrétből mennének át az elvontra; de a legrosszabb a lélekölő könyvnélkülöztetés rendszere. Ezen alaposan a gyermekek nevelésére hivatottak — nemcsak tanítók, de szülők — megfelelő tájékoztatásával lehetne segíteni.

Mind az, a mit iskoláink az embernek állampolgári kötelességeinek és a nyilvános életnek, melyben mozog, megértésére közvetlenül tesznek — a történelmi oktatás. De ez is hogy történik? Királyok és császárok életrajzai, csataleírások stb által. Ez nem igazi történet. A történelmet úgy kell felfogni, mint a társadalom természetrajzát; annak leíró társadalom-ismé-nek kell lennie. Az emberi együttélés különböző alakjai és az abban működő tényezők egy egészsze szervezendők és így adandók át a gyermeknek.

A minél tökéletesebb életre megkívántató ügyességeket és ismereteket nem szabad, mint mellékéseket felfogni és így azok értékét csekélyre becsülni; sőt ellenkezőleg, azok az emberi boldogságra elkerülhetlenül szükségesek. A mint azonban rossz kertész volna az, ki valamely virággal való bánás közben csak a virágzatot ápolná, a leveleket és gyökereket pedig elhanyagolná; azonképpen rossz nevelő volna az, ki pusztán a szép-művészeteket gondozná, az annak leveleit és gyökereit képező ismereteket pedig elhanyagolná. A mint azonban az életnek csak szabad ideje szenteltetik az élvezetnek, hasonlóképp a nevelés szabad ideje használandó fel az ahhoz szükséges ismeretek elsajátítására. Hogy a természettudományok és művészetek egymást ki nem zárják, ezt konkrét példák igazolják (Göthe); sőt ellenkezőleg minden művészetnek bizonyos irányú tudományon kell alapulnia. Ebből azonban még nem következik, hogy a ki azon tudományt elsajátította, már kész művész. A művész alapterheségeit a természet adja. (Ebből látszik, mily egyoldalú volt dr. Verédy-nek Spenczerre vonatkozó ítélete.)

A természet ismeretének értéke azonban nemcsak magában, mint ilyenben rejlik, hanem épp oly mértékben azon hatásában, melylyel a szellemet fegyelmezi. Azon ismeretágak, melyek az életre a legfontosabbak, ugyanazoknak a szellem kiképzésére és fejlesztésére a legfontosabbaknak kell lenniök. Tagadhatatlan, hogy a bennünket környező jelenségek, a mint azok a vegytan, boncztan, a természettanban stb. tudományosan előadatnak, nem pusztán az emlékezetet gyakorolják jobban, mint a nyelvek megtanulása; de az értelmet és ítélő tehetséget is egészen más irányban fejlesztik; mert míg itt a fogalom kapcsolatoknak esetleges tények felelnek meg, ott az alapul szolgáló tények szükségképesnek: ott okszerűek, itt esetlegesek. A természet ismeretének még erkölcsi befolyása is tartósabb és nemesebb: a mennyiben a nyelv tanulás a tekintélyben való hitet erősíti, míg a természettudományok állandóan a saját értelemre, a kutatásra utalnak. Úgyanaz mondható a szó való értelmében felfogott vallásos érzelemre való hatásáról.

Összefoglalva az elmondottakat, a természettudományok ismerete, tehát a természeti és szellemi élet törvényeinek tudása a legnagyobb értékű a nevelésre. Miután az a mi modern nevelési rendszerünkben az őt megillető helyet nem foglalja el, önként következik, hogy ezen rendszer alapos reformnak vetendő alá.

II. Az előzőekben Spenczer az ember nevelését inkább általános szempontból tekintette, a következőkben azt annak különös vonatkozásai szerint veszi vizsgálat alá, illetőleg az eddigi eljárás fogyatkozásait iparkodik kimutatni.

A mi az értelmi nevelést illeti, úgy a különböző rendszerek összehasonlító megfigyelése arról tanuskodik, hogy az emberek kezdenek a helyes útra térni. A lélek kizárólagos gondozásának ideje a test teljes elhanyagolásával elmúlt; de a legnagyobb és legmélyrehatóbb változás abban áll, hogy iparkodnak az oktatást a gyermeknek kellemsé tenni: egy szóval a nevelésben mindinkább érvényesülő irány az *oktatási módszernek a természet módszeréhez való alkalmazása*. Ebből folyik, hogy a szellemnek mindaddig új táplálék nem nyújtható, míg a régi meg nem emésztetett. Ez az alaptétel. Azon lehető ellenvetésre, hogy a természet által való ilyenmű önkéntes oktatás mellett, minden oktatás felesleges, — utal hasonló jelenségekre a természetben, a hola gyenge állatok hosszabb vagy rövidebb ideig szülőik támogatására vannak utalva. Azon másik kifogásra, hogy a Pestallozzi-féle rendszer a gyakorlatban nem vált be, azt hozza fel, hogy az ezen kifogást tevők a rendszert annak kivitelével cserélik fel; mert nincs rendszer, melynek kivitele nehezebb volna, mint ez, és így nincs rendszer, mely tévedéseknek annyira ki volna téve, mint ez. Egy vagy más módszer értéke fölött rendesen helyesebben dönt a gyermek értelmi ösztöne, mint a mi tudós okoskodásunk. A gyermekek oly gyakori ellenszenvének bizonyos tantárgyak iránt, sok esetben a tanító az oka; a tétlenség a gyermek jellemével ellenkezik, ha ugyan a munkálkodási ösztön helyes irányba tereltetik. Az érettebb korban természetesen lehetnek olyan tantárgyak is, melyek iránt a növendék közvetlen érdeklődéssel nem viseltetik; ezen esetben az érettebb belátás a kezdetleges ellenszenvet túltesz.

Ezen elméleti tájékoztatást a gyakorlati példák még inkább megvilágítják. A gyermek nevelése nem az ábéczével, hanem a tapasztalati benyomásokkal kezdődik; minél változatosabbak ezek, annál inkább tanul meg a gyermek megkülönböztetéseket tenni. A szokásos gyakorlat a szemléltető oktatásnál a tárgyakat a gyermeknek felmutatni és megnevezni egészen visszas: lehetőleg a gyermeknek kell mindent megtalálni és felismerni. Ezen szemléltető oktatás a későbbi nevelésnél is nagyjelentőségű. A mindinkább nagyobb jelentőségre vergődő rajzoktatásnál is helytelen azon eljárás, mely szerint először az alakot csak azután tanítatják a színnel. Hasonlóképp a mértanban nem a vonalakkal, de a testekkel kell kezdeni; oda kell hatni, hogy a gyermek maga kutasson és alkosson. Így a többi tantárgyakban is a gyermeknek nem passzív elfogadónak, de közreműködő feltalálónak kell lennie. «Egy ily nevelésnek előnyei, a melyek nem pusztán idomítások, (dressura), hanem megfelelő utasítás mellett önfejlesztési folyamatok, az egyszer megtanultak jobb és biztosabb megtartásában, a gyorsabb előhaladásban, a nagyobb önállóságban, önbizalomban — egy szóval, egy igazán alapos képzettség elsajátításában, minél előbb jelentkezni fognak.»

III. Legrosszabbul áll a sora az erkölcsi nevelésnek. Az erre vonatkozó módszerek vagy téves alapelveken vagy semmiféle alapelveken nem nyugszanak, hanem a pillanat szeszélyétől függnek, miről bárki is meggyőződést szerezhet, ki a családok belső életébe csak egy pillantást is vet. A gyermekek a jó tettért gyakran korholtatnak, a rosszért dicséretet nyernek. A helyzet javítására itt is a természet adja a kezünkbe

a vezérfonalat. A rossz tettet, mint az okot az okozatnak, a megfelelő büntetésnek kell követnie: az, sem el nem engedhető, sem túl nem hajtható. Egy gyermek, ki játékait a játszás után szórva hagyja, nem veressel büntetendő, hanem azok rendbeszedésére szorítandó; ismétlődés esetén, azok tőle megvonandók. Az ily büntetés igazságosságát a gyermek kénytelen beismerni és így annak kedélyére sértőleg nem hat: ez által a szülő és gyermek közötti elkeseredésnek eleje véték; a kettőjük közötti viszony boldogabb s hatásosabb lesz.

Az a kérdés, hogy vajjon, mi történjék a már bűnöknek jellegzetes nagyobb vétségeknél, mint lopás, hazugság, gorombáskodás? Mindenekelőtt megjegyzendő, hogy a hol a szülő és gyermek közötti viszony barátságos, ily vétségek nagyon ritkán fordulnak elő. Ha azonban mégis előfordulnak, a nevelés a természetes visszahatás által a leg hatásosabb lesz. Ezen visszahatás vagy közvetlen vagy közvetett. Egy lopás esetében pl. az első a lopott tárgynak vagy valamely hasznértéknek visszaadásában, a rossz tettnek így jó által való kiegyenlítésében, — a második és súlyosabb a szülők komoly nem tettségének kijelentésében fog állni. A szülői nem tetszés ezen kijelentésének határozottan jótékonyabb hatása leend, mint a verésnek és szidásnak; sőt egyúttal hathatós ösztönül fog a gyermeknek szolgálni a jóra. Itt azoknak kifogásával találkozunk, a kik felhányják, hogy mi a mesterséges büntetéseket nevelői rendszerünkől teljesen kirekesztjük. Az általunk kárhozottatott hiba a szülői nem tetszés természetes büntetésének és a mesterséges büntetéseknek fölcserélése. Ha azonban mi nem is tartjuk megengedhetőnek, hogy ezek a természetes büntetések helyébe lépjenek, ezzel még nem állítjuk, hogy ezek amazt valami módon ne kísérjék; csakhogy a büntetés második és alárendelt módjának az elsőt és fölé rendeltet háttérbe szorítania nem szabad: tekintettel a nem tettségnek, úgy erősségére, mint tartamára, valamint annak szavak és taglejtés által való nyilatkozására a szélsőségektől óvakodnunk kell.

IV. Noha nevelési rendszerünk a testi nevelés terén, a legnagyobb haladást mutatja s a test ápolásának fontosságát s a szellem egyoldalú képzésének visszasságát el is ismeri, mindazonáltal a mindennapi élet arról tanuskodik, hogy a legszerényebb eszményeitől is felette távol vagyunk. Így a gyermek táplálása az anyák és dajkák szeszélyeitől és előítéleteitől függ. Az egyik túleteti, a másik éhezteteti a gyermeket; holott a természet itt is bizton útbaigazítaná őket. Hadd egyék a gyermek a mennyit akar! Azon észrevétel, hogy a gyermek akkor tele zabálja magát, a legritkábban állja meg a helyét; mert a valóság az, hogy a kihágás esetei, rendszeren a korlátozó rendszer következményei: az érzékek visszahatása a kiállt nélkülözéssel (askesis) szemben. Egyébként egy egyszeri túlságos sok evés, korántsem oly káros, mint az állandó hiányos táplálkozás. De nemcsak a táplálék mennyisége, de annak minőségét illetőleg is a legszembeötlőbb balfogásokkal találkozunk. Azon népies felfogás, hogy az állati eledel a gyermekek számára nem alkalmas, a tudományos kutatásokkal homlokegyenest ellenkezik; sőt ellenkezőleg, a táplálóbb eledel a gyermekeknek szükségesebb, mint a felöltötteknek, — és pedig, minél koncentráltabb az, annál jobb:

mert csak ez esetben korlátozható az emésztés munkája, és marad fel, minél több erő a növés és munkásság számára. Bebizonyított tény egyúttal, hogy alig van eledel, mely az életfolyamatok végzésére szükséges elemeket teljes arányban és megfelelő alakban tartalmazza, — ezért a tápszerek változatosan nyújtandók. A ruházatot illetőleg, a szülők kettős hibát követnek el rendszeren: az elsőt azáltal, hogy az úgynevezett edző-rendszer miatt azokat fogyatékosan ruházzák, — a másodikat azáltal, hogy azoknak a divat miatt kényelmetlenül álló ruhadarabokat adnak, mely utóbbi minden oly szükséges mozgást lehetetlenné tesz. A tudomány rég megállapította, hogy a test u. n. edzése, annak növése és kialakulása rovására történik. Mily sok gyermeknek kell az anyai hiuság és divat hajhászása miatt, előbb vagy utóbb szenvednie! Igaz ugyan, hogy a fiúgyermeket illetőleg, a helyesebb felfogás útján vagyunk; de a leányokat illetőleg, a játék és sürgés-forgás nem illőnek tartatik. Mintha bizony a leányok egészen másféle teremtmények volnának, mint a fiúk! «A nem leányos szokásoktól való félelem, melyre az ilyen nevelés alkalmat nyújt, teljesen alaptalan; mert ha a fiuknak engedett tetszés szerinti tevékenység őket nem gátolja abban, hogy férfiakká váljanak, miért gátolná a leányokat, hogy belőlök hölgyek legyenek?» A torna segít ugyan valamit, de a játékot nem pótolja teljesen, mert ez utóbbi felel meg leginkább mindenoldalú mozgásával a gyermek természetének.

A legnagyobb ártalom azonban, mely részint a jelen, részint a jövő nemzedék gyengeségében mutatkozik, illetőleg fog mutatkozni, a szellemi munka azon mértéktelenségéből ered, mely mai nevelési állapotainkat jellemzi. A modern élet nyomása, minden erők fokozódó megfeszítését követeli, a lélek ezen megfeszítése aztán igen természetesen a test elgyengülését vonja maga után. Az így megrongált szervezet aztán a gyermekekre is átöröklődik. A megrendítő következmények mindenütt láthatók: tönkre tett szervezet, elgyengült életérő, beteges lelkület stb. oly elterjedt betegségek, hogy gyakoriságukon nem is csodálkozunk. Szükség volna már egyszer a szellemi törvény ezen káros rendszerét abba hagyni. mely annyival is inkább fogja terhelni, mint megemésztetlen táplálék a lelket, mivel a nagy tömegek rövid időközökben nyújtatnak. Ha a sokat tudás az életben a jólétre, a mint tévesen hiszik, elengedhetetlen volna is, úgy ezen áldást az elvesztett egészség átka, melyet az maga után von, semmivé tenné. Ezen túlterhelő módszer beszüntetésére, mely azon fejlődési folyamatnak, a melyen a jelenben áthaladunk, természetes gyümölcse, — fájdalom — egyelőre nem gondolhatunk, valamint a kitűzött cél, a lélekről, testről való egyenlő gondoskodás, mindaddig elérhető nem lesz, míg azon meggyőződés, hogy az egészség fentartására a nevelés első és legszentebb kötelessége — általános meggyőződéssé nem válik.

* * *

Ime, ezekben kívántam Spenczer neveléstanának tartalmát röviden bemutatni. A mint már fentebb említettem, a mű még 1861-ben adatott ki, annak egyes részei még régibb keletűek: ebből aztán természetesen

folyik, hogy annak egyik-másik követelménye már — különösen a népiskolát illetőleg — megvalósított és így az már túlhaladott álláspont: azonban annak nagy része még napjainkban is megoldásra vár; sőt talán inkább, mint negyven évvel ezelőtt, mert a művelődési igények azóta növekedtek. Annak, a ki ezt ne talán kétségbe vonni akarná, csak a mi közoktatási miniszterünk legújabb, s a vasárnapi szünetek betartására vonatkozó rendeletére — mely mellesleg mondva oly palliativ expediens, mely a bajt inkább növeli, mint orvosolja — vagyok bátor utalni. Nem ilyesmire, de gyökeres javításra van nekünk szükségünk!

Hogy mennyire szükségünk volna nekünk a Spencer által gondolt megszívlelésére, ennek igazolására bátor vagyok a több város által életbeléptetett azon rendszabályra utalni, melynél fogva, az összes iskolai oktatást a délelőttre koncentrálták. Harminczadik éve már, hogy a nyilvános tanítás terén működöm; nem egyszer megtörtént, hogy az órarendet csak úgy lehetett összeállítani, hogy egy negyedik órán is kellett tanítanom. Nem szégyenlem bevallani, hogy bizony az az én negyedik órai tanításom nem sokat ért; azonkívül az egész napon kimerültem éreztem magamat. Hátha most hozzáteszszük, hogy a fenti rendszabály szerint, nemcsak négy, de öt, sőt hatórai folytonos tanításról van szó. Feltehető-e, hogy az utolsó óráknak valami sikerük legyen! És ez még csak az oktatásra vonatkozik; de hol a nevelés? Bizonyára a nevelés ezen rendszer mellett még csak szóba sem jöhet. A nyelv szegény, hogy ezen önző, lelketlen eljárást kellőképp ostromozhatná. A túlterheltetés a nélkül is megvan. Mi szükség van azt még időbeosztás által is növelni! Ezen időbeosztás elrabolja a gyermek teljes életkedvét, meggyilkolja egész nemzedékek testi és szellemi energiáját. Mindenkinek, de különösen azon rendszabályok készítőinek és végrehajtóinak, a legmelegebben ajánljuk Spencer Herbert, nevelés-tanának forgatását!

Somogyi Géza.

Az elemi tanító- és tanítónőképző-intézetek normál felszerelési jegyzékéről.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter, még az 1894. év végén utasította az országos tanszermuzeum igazgatóságát, hogy az elemi tanító- és tanítónőképző-intézetek mintaszerű, teljes felszerelésének jegyzékét állítsa össze oly módon, hogy e jegyzékek lehetőleg az összes tantárgyak tanítási eszközeit magukban foglalják s ennél fogva a jövőben irányadóul szolgáljanak ez intézetek felszereléséinél. Minthogy azonban a miniszteri rendelet kibocsátásakor az ország. tanszermuzeumi bizottság, mely e fontos munkálatok végzésére első sorban volt hivatva, még ki sem volt nevezve, a normal jegyzékek munkálata csak az országos tanszermuzeumi bizottságnak 1895. évi április havában bekövetkezett kinevezése után volt megkezdhető.

E jegyzékek munkálatának megkezdésére kiküldött szűkebbkörű bizottság abban állapodott meg, hogy az elemi képzők jegyzékének

összeállításánál úgy a régi, valamint a munkálatban lévő új tanterv is kellő figyelembe veendő.

E jegyzék elkészítésénél a tanszermuzeumi bizottság által régebben készített hasonlóczélú jegyzékeken kívül a hazában készült iskolai felszerelési jegyzékek, mint a polg. és felsőbb leányiskolák, továbbá a középiskolák számára készített és a kormány által hivatalosan kiadott jegyzékek, valamint az idevágó külföldi kiadványok is tekintetbe voltak veendőek.

Az előkészítő-bizottság javaslatára az országos tanszermuzeum igazgatósága, minden egyes tantárgy felszerelésére vonatkozó javaslatok elkészítésével két-két szakértő bizottsági tagot bizott meg, kiknek sorát az elemi képzőkben működő kiváló szakférfiakkal is kiegészítette. Így indult meg a jegyzékek elkészítésének nehéz munkája. E munka nehézségét fokozta az a körülmény is, hogy a bizottsági tagoknak feladatuk elvégzéséhez, úgyszólván, semmi alap vagy előmunkalat nem állott rendelkezésére. Továbbá az elemi tanítóképzők tantervenek végleges megállapítása is késleltették és feltartóztatták a munkálatokat. Ezen okok miatt a bizottsági tagok csak az 1897. év végével készültek el a munkálataikkal, melyeket a tanszermuzeum igazgatósága kinyomatván, kefelenyomatban még más szakértőknek is kiadatott vélemény adásra. Az ily módon kibővült és megrostált szakmunkálatokat külön bizottsági gyűlések újból tárgyalták s az így elkészült jegyzékeket aztán 1898. nyarán felterjesztette az orsz. tanszermuzeum igazgatósága a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez jóváhagyás és kinyomatás elrendelése végett. A jegyzékeket jóváhagyó és a kinyomatást elrendelő miniszteri rendeletnek f. évi május havában történt kiadásával ki lehetett végre nyomtatni a régóta várt és szükségét pótló, normal-felszerelési jegyzéket.

A jegyzékben az illető iskolákban nélkülözhetetlenül szükséges taneszközök minden jelzés nélkül vannak felvéve. Ezen eszközöket tehát az illető iskoláknak mind be kell szerezniök; azon eszközök pedig, melyeknek beszerzése nem feltétlenül szükséges, hanem csak óhajtható s így részint a felszerelés teljesebbé tétele, részint a tanár laboratoriumi munkájának elősegítése czéljából főleg a gazdagabban javadalmazott iskoláknak ajánlatos, — *-gal vannak megjelölve. Végre az olyan eszközök, melyek valamely más tantárgy felszerelésében is szerepelnek **-gal jelölvék.

Az egyes tantárgyak felszerelési után rövid, szakszerű utasítások vannak közölve a gyűjtemények berendezésére, rendben és épségben tartására, felhasználására, valamint a helyi gyűjtemények elkészítésére és a gyűjtés módjaira vonatkozólag. Egyúttal itt vannak megjelölve az illető taneszközök jelentékenyebb beszerzési forrásai is.

Tudni való, hogy az ilyenmű munkálatok sohasem dicsekedhetnek a mindenkit kielégítő tökéletesség kellékeivel s hogy a tanszeripar fejlődésére az iskolák szervezetének s a ped. irányzatoknak változására való tekintettel időnkint revízióra és kiegészítésre szorúlnak, mindazonáltal e jegyzék még jelenlegi szerkezetében is remélhetőleg ki fogja elégíteni a tanító- és tanítónő-képzőknek vele szemben támasztható jogos igényeit,

sőt egyelőre meg fog felelhetni még a reformált tantervek követelményeinek is.

E jegyzékekből kellő tájékozást nyerhetnek, úgy a tanügyi kormány, mint az egyes intézeteket fenntartó hatóságok, valamint a szaktanárok is, az iskolák felszereléseinek és a szertárak rendben tartásának kérdéseire nézve. Köszönet illeti tehát a tanügyi kormányt, hogy gondoskodott ezen hiányt pótló jegyzékek elkészítéséről és kiadásáról.

E jegyzéket a miniszterium hivatalból meg fogja küldeni valamennyi tanítóképzőintézet igazgatóságának.

VEGYESEK.

Személyi hírek. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister *Rónai Sándor* okl. polgári iskolai tanítót és tanítóképzőintézeti tanárjelöltet a dévai állami tanítóképző intézethez segédtanárrá a X. fizetési osztály 3. fokozatába véglegesen kinevezte;

Dittert Ferencz, kassai áll. polgári iskolai segédtanítót a znióváraljai áll. tanítóképző intézethez segédtanárrá a X. fizetési osztály 3. fokozatába véglegesen kinevezte;

Udvarhelyi Etelka, okleveles polgári iskolai tanítónőt az eperjesi áll. tanítónőképző-intézethez segédtanítónővé a XI. fizetési osztály 3. fokozatába véglegesen kinevezte;

Szarka Lajos, pápai állami tanítóképző-intézeti megbízott segédtanárt a znióváraljai és *Pasnary Győző* ugyancsak pápai áll. tanítóképző-intézeti megbízott segédtanárt a kolozsvári, *Sarudy Ottó* znióváraljai áll. tanítóképző-intézeti megbízott segédtanárt pedig a pápai áll. tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztály 3. fokozatába végleges minőségű segédtanárokká kinevezte;

Molnár Róza, okl. elemi iskolai tanítónőt a kolozsvári áll. tanítónőképző intézethez gyakorló-iskolai tanítónővé a XI. fizetési osztály 3. fokozatába véglegesen kinevezte;

továbbá *Urbányi Karolina* pozsonyi állami tanítónőképző-intézeti megbízott segéd-tanítónőt és *Balló Aurélné* szül. Ludmann Paula okl. rajztanítónőt a pozsonyi, illetőleg eperjesi áll. tanítónőképző-intézethez a X. fizetési osztály 3. fokozatába végleges minőségű segédtanítónőkké kinevezte;

A vallás és közoktatásügyi m. kir. minister *áthelyezte Soós Antal* k. félegyházai áll. tanítóképző intézeti r. tanárt; továbbá *Répay Dániel* kolozsvári és *Jankó László* znióváraljai áll. tanítóképző-intézeti segédtanárokat a pápai; *Kardhordó László* pápai állami tanítóképző-intézeti segédtanárt pedig a sárospataki áll. tanítóképző-intézethez, végül *Holczmann Ferencz* temesvári áll. tanítóképző-intézeti segédtanárt a győri állami tanítóképző-intézethez.

A veszprémi angol kisasszonyok zárdájában fennálló róm. kath. tanítónőképző-intézet és polgári leányiskola igazgatójává Hornig Károly megyés püspök *Szánthó László* keszthelyi segédlelkészt és okleveles tanárt nevezte ki.

Hetényi Kálmán, a máramaroszigeti áll. tanítóképző-intézet igazgatója nyugdíjaztatását kérte s helyettesítésével *Kovássy Zoltán* ugyanottani tanárt bízták meg.

Miniszteri látogatás a csurgói áll. tanítóképzőben. *Darányi Ignác* földmívelésügyi miniszter szept. hó 15-én látogatásával tisztelte meg a csurgói áll.

tanítóképzőt. Minthogy ez intézetnél gazdasági szaktanár is működik s a gazdaságtant heti 5 órában adják elő, a gazdasági oktatásra itt kiváló gondot fordít az állam s ez az oka, hogy a földművelésügyi miniszter különös érdeklődéssel tekintette meg az intézet terjedelmes kertjét. A bejáratnál az igazgató a teljes számban összegyűlt tanári testülettel fogadta a magas vendéget, ki a növendékek sorfala közt áthaladva megtekintette a faiskolát, szőlőtelepet; gyönyörködött az izlésesen berendezett parkban s a dús tenyészetben, melyet mindenütt tapasztalt; azután a növe dékek közé vegyült, kikkel leereszkedőleg társalgott s végül a látottak miatt megelégedését fejezván ki, nagyszámú kíséretével lelkes eljénzés közt távozott.

Felvétel. *A bajai állami tanítóképzőben* szeptember hó 5-én nyitották meg az iskolai évet és 6-án kezdték a rendes tanítást; az I. osztályba 45, a II.-ikba 35, a III.-ikba 27, a IV. osztályba 23, összesen 130 tanítónövendéket vettek föl. A gyakorló népiskolának I—V. osztályát 58 gyermek látogatja.

A budapesti II. ker. áll. tanítónő- és nevelőnőképző-intézetben tartott felvételi vizsgálatra 187 tanulót hívtak meg, a kik közül 51-et vettek fel; a II. osztályba 40-et; a III.-ikba 76 új növendék folyamodott, a kik többnyire a felsőbb leányiskola VI. osztályát végeztek; ezek közül 40-et vettek fel; a III. osztály növendékeinek összes száma 74-et tesz ki, a kik két párhuzamos osztályba vannak sorozva: IV. osztály szintén kettő van, e két osztály létszáma 71-et tesz ki. A négy osztály növendékei 236-an vannak.

Az egri érs. tanítóképzőben szép eredménnyel végződtek a beiratások. Az I. osztályba fölvelt 19 növendék közül 13 a középiskola IV. osztályát végezté jó sikerrel. A többi hat 2—3 osztályt végzett s felvételi vizsgálat után került be. A felvételi vizsgálaton visszavetettet 8 jelntkező. A II. osztályban 31, a III.-ban 17 és a IV.-ben 13 (összesen 80) növendék van. — Itt említjük meg, hogy az érsei *tanítónőképzőben* párhuzamos I. osztályt nyitottak, hogy kb. száz növendéket vehessenek fel. (Népiskolai Tanügy.)

Új állami tanítónőképző. Az 1899—1900 évben megnyílik az eperjesi óvónőképzéssel kapcsolatos tanítónőképző *harmadik* osztálya. Ezzel a város, a vármegye s hazánk északkeleti része oly intézményt nyert, a mely nemcsak lehetővé teszi a növendékeknek óvónökké és tanítónökké való kiképzését, de egyúttal bizonyosságot is tesz arról, hogy a hazai népnevelés az óvónők és tanítónők egységes nevelése és tanítása által jelentékenyen tökéletesedik. *Minden növendék négy évig tanul.* Tanulmányait félbe nem szakíthatja. Négy év alatt megismerkedik az 1—12 éves gyermek okszerű nevelésével és tanításával.

Ezen hír szerint, a melyet a Magyar Kisdiednevelés és Népoktatásból vetünk át, a helyes irányba terelődött az eperjesi óvó- és tanítónőképző ügye. A helyett, hogy — a miként eleve tervezték — két-két évfolyamot egymásra építettek volna, egységgé tették a képzést. Az eperjesi képző megszűnt óvóképző lenni, átalakult tanítónőképzővé. Mint ilyen azonban, egyike a legérdekesebb intézeteinknek, mert megmaradt a mintaóvója s a növendékek a kisdiedóvás munkájában is kiképeztetnek. Az által, hogy növendégeit az 1—12 éves gyermekek nevelésével és tanításával megismerteti, az eperjesi-képző közelebb áll az igazi pedagógiai intézet fogalmához, mint a többi képző.

Tanítóképző tanárok irodalmi munkássága. Egyesületünk elnöksége külön felhívást intézett a hazai tanítóképző intézetek testületeihez, a melyben felszólítja a tanárokat, hogy az önálló kötetben vagy füzetben megjelent műveik teljes címeinek jegyzékét a párisi kiállítás számára beküldeni szíveskedjenek. E helyen is felhívjuk kartársaink figyelmét e körlevélre és kérjük, hogy a jegyzék összeállítását és beküldését a kellő időre el ne mulasztsszák. Ezzel egy eredeti eszme megvalósítását és becses adattár összegyűjtését mozdítják elő.